

VOLD, POLITIK OG DEMOKRATI I DANMARK EFTER 2. VERDENS- KRIG

Af René Karpantschof &
Flemming Mikkelsen

Molotovcocktails og tåregasgranater er ikke så 'udansk', som nogle tror. Tværtimod er flere mennesker omkommet i politiske konflikter herhjemme i de sidste 25 år. Artiklen præsenterer den første systematiske empiriske kortlægning af politisk vold i Danmark 1946-2008: Hvem har benyttet vold, hvordan og i hvilke situationer? Artiklen rummer også teoretiske bud på voldens rationale og slår fast, at politisk vold nytter – selv, og måske netop, i et demokrati som det danske.

En indledning om vold, politik og demokrati fra enevældens fald til vore dage

“Den 21. marts fulgte 15.000 københavnere byens '36 mænd' op til slottet. I spidsen gik L.N. Hvidt som borgerrepræsentationens formand. Da han kom ind til kongen, fik han at vide, at de gamle ministre var afsat, og at kongen allerede havde truffet foranstaltninger til at sikre Slesvigs uadskillelighed fra Danmark. Borgerne kunne glade gå hver til sit. Bevægelserne havde nået deres første mål: Enevældens dage var endt.”

Historikeren Roar Skovmands (1951: 32) beskrivelse af enevældens fald i 1848 giver det officielle billede af overgangen til demokrati i Danmark: Den fredelige og velordnede forsamling af borgere, som i dyb taknemmelighed tager imod demokratiet af kongen. Og en gran af sandhed er der i denne skildring. Men der er også en anden side af medaljen. En side som vidner om gadeopløb, hærværk og vold både før, under og efter overgangen til demokrati i Danmark. Det er denne historie om vold, politik og demokrati, vi ønsker at fortælle.

Om man kan lide det eller ej, så er den demokratiske udvikling tæt forbundet med kollektive voldshandlinger. Vi koncentrerer fremstillingen om perioden efter 2. Verdenskrig, men vil indledningsvist trække nogle linier frem, som kan være med til at præcisere grundelementerne i den politiske vold – dens forudsætninger og følger. Så lad os fortsætte hvor vi slap med tiden omkring enevældens fald.

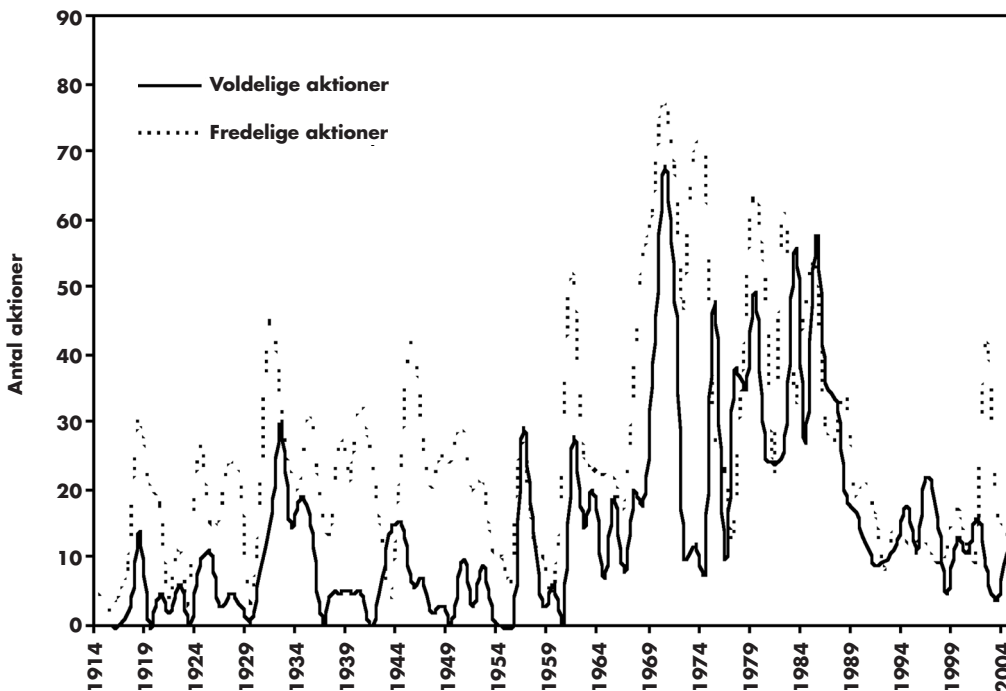
Det kongelige sølvbryllup i slutningen af maj 1840, som skulle markere harmoni mellem konge og folk, udviklede sig til de første liberale gadeaktioner, hvorunder der blev råbt “Constitution”. Den politiske tendens var således tydelig, og mængden spredtes “med fysisk Magt” (jf. Jonassen 1997). I 1842 udbrød der på ny uroligheder med 5-6.000 “af den simplere Klasse”, som råbte slagord mod regeringen med følgende voldsomme slagsmål mellem ordensmagt og demonstranter. Myn-dighederne fulgte op med militær i gaderne,

forbud mod enhver form for opløb og mandedobling af vagtstyrken omkring kongen. Da kongen i 1848 endelig gav efter for en demokratisk forfatning, skulle man forvente, at volden aftog, men sådan forholdt det sig ikke. For samme forår opstod der uro på en række sjællandske godser og hovedgårde forårsaget af, at de traditionelle autoriteter og myndigheder "var blevet revet løs fra deres normale, grundfæstede positioner" (Bjørn 1985).

Også i 1850'erne og 1860'erne kom det til voldelige protester, og i 1872 støder vi på det berømmelige Slaget på Fælled, men vi skal frem til 1880'erne før det for alvor går løs. Et masseslagsmål i Jyderup 1883 efter modsatrettede Venstre- og Højredemonstrationer viste sig at indvarsle Danmarkshistoriens måske mest omfattende politiske uro. Den kulminerede 1885-1886 og huskes i dag mest for typograf Julius Rasmussens fejlslagne attentat på den konservative regeringschef, J.B.S. Estrup, og for det forhadte gendarmerikorps, der med

nød og næppe undslap en ophidset folkemængde under Bondeslaget på Brønderslev Marked. Men de to episoder dækker over meget mere af samme slags. Oppositionen af Venstre og socialister tørnede gang på gang direkte sammen med Højres Konservative Klubber og ordensmagten så blodet flød, og ikke kun staten optrappede med de paramilitære gendarmere, der huggede med sabler og skød med revolvere. Også bønderne rustede sig i riffeforeningerne for om nødvendigt at støtte Venstres krav om folketingsstyre med væbnet folkekrig. Skønt enkelte bønder faktisk affyrede deres geværer, så kom det dog ikke til den frygtede borgerkrig, men da røgen lagde sig i løbet af 1887 var Danmark ikke desto mindre radikalt forvandlet og en ny politisk kultur, den moderne demokratiske kultur med bred folkelig deltagelse i valg, foreninger og græsrodsaktioner og et partipolitisk landskab af Socialdemokratiet, Venstre og det konservative Højre, havde fundet den form, der kom til at

Figur 1: Voldelige og fredelige kollektive aktioner i Danmark 1914-2004

Kilde: Avisårbogen 1924-2004 (jf. Mikkelsen 1989; 1999).

strukturere det politiske liv op igennem det 20. århundrede (Karpantschof 2005, 2007).

Herefter skal vi frem til slutningen på 1. Verdenskrig og året 1920, før volden igen erobrede byens gader. Det var først og fremmest syndikalisterne, der – med tydelig inspiration fra udlandet – støttede strejkende, arbejdsløse og militærnægttere. De angreb socialdemokratiske og borgerlige møder og ikke mindst kæmpede de mod politiet, og da kongen 29. marts 1920 afskedigede ministeriet Zahle, demonstrerede i tusindvis foran Amalienborg og på Rådhuspladsen med krav om kongedømmets afskaffelse og republikkens indførelse. Demonstrationerne var omgivet af politi og militær og forløb fredelige, og først da socialdemokraterne afblæste den bebudede generalstrejke, greb syndikalisterne til vold i gaderne.

Hvordan den kollektive vold herefter fra tid til anden bemægtigede sig det politiske landskab i Danmark, får man et indtryk af i figur 1, som sætter os i stand til at identificere perioder med særligt mange voldelige episoder.¹ Fra 1931 til 1935 satte kommunisterne ind med demonstrationer og overgreb på socialdemokratiske forsamlinger, og fra 1933 til 1935 blev de hyppigt og heftigt involveret i gadekampe med nazi-sympatisører. Men i foråret 1935 opfordrede Moskva til samarbejde med anti-fascister, hvorefter kommunisterne trak sig fra gaden.

Den tyske besættelse af Danmark i 1940 reducerede antallet af mere direkte aktioner, men under indtryk af de allieredes fremmarch og en bedre organisering af modstandsbevægelsen steg antallet af sabotagehandlinger og stikkerlikvideringer for at kulminere med folkestrejkerne i 1943-1944. Tiden efter besættelsen bragte for en længere periode ro til landet kun afbrudt af voldelige udbrud i 1956 og 1961 som følge af arbejdsconflikter og ungdomsoptøjer. Et markant skift sætter ind i 1969 med en kraftig eskalering af volden, som med skiftende intensitet varer ved til midten af 1980'erne efterfulgt af et gradvist fald. I denne periode ser vi en spredning i repertoiret af voldelige aktionsformer som udtryk for, at grupper strategisk benytter vold i en ideolo-

gisk sags tjeneste, eller når de føler sig marginaliseret i den politiske proces. Desuden finder vi et stort antal voldelige episoder, som skyldes en gensidig optrapning af konfrontationerne mellem visse befolkningsgrupper og politiet (Rasmussen 1997; Mikkelsen 2002).

Og hvad kan vi så lære af denne kalejdoskopiske gennemgang af den politiske volds historie i Danmark?

- *For det første*, at overgangen til demokrati (1848) og grundlæggende udvidelse af de demokratiske rettigheder (1885-1886) eller som et forsvar for disse (1943-1945) ikke kun skete på fredelig vis, men også gennem anvendelse af vold.

- *For det andet*, at kollektiv vold og demokrati hører sammen på den måde, at de demokratiske rettigheder i form af forsamlings-, yttings- og organisationsfrihed gør det muligt for almindelige mennesker at forsamles og danne politiske bevægelser, hvad der i sig selv øger sandsynligheden for sammenstød og vold. En indikator for denne sammenhæng er en korrelation mellem antallet af fredelige aktioner og antallet af voldshandlinger (se figur 1) på +0.601 (N=91, p=0.000) for perioden 1914-2004.

- *For det tredje* ser vi, at selv under velfungerende demokratiske forhold, kan voldshandlinger – under givne omstændigheder – være med til at fremme befolkningsgruppers sociale og politiske rettigheder og deres aktive deltagelse i demokratiet (1968-1985).

- *For det fjerde*, at inspirationen fra andre lande og i nogle tilfælde deciderede opfordringer fra grupper og fremmede stater (1848, 1918; 1931-1935, 1970'erne) har været en medvirkende årsag til fremme af den politiske vold.

- *For det femte*, skal det pointeres, at forholdet mellem demonstranter og politi udgør en selvstændig faktor og repræsenterer et råderum, der rækker fra fredelig sameksistens til bevidst voldsanvendelse hos begge parter.

Disse meget foreløbige konklusioner vil blive uddybet i det følgende, hvor fokus nu rettes mod perioden efter 2. Verdenskrig. Vi indleder med en kort præsentation af data og kildemateriale.

Data, kildemateriale og metodiske retningslinier

Der er flere former for kollektive politiske voldshandlinger og den benyttede opdeling mellem voldelige og ikkevoldelige konflikter har kun tjent til at synliggøre en udvikling og nogle af dens årsager. I det følgende vil *kollektive voldshandlinger* blive brudt op på flere typer lige fra besættelse og hærværk mod privat og offentlig ejendom, sammenstød med andre grupper, konfrontation med politiet til bombesprængninger og politiske drab. Der foreligger adskillige kvalitative studier, som omtaler og i færre tilfælde analyserer kollektive voldshandlinger. Dem vil vi selvfølgelig gøre brug af, men de sætter os ikke i stand til at konstruere et blot nogenlunde overskueligt billede af udviklingen i den politiske vold, dertil kræves en statistisk indsigt. Der foreligger imidlertid ingen officiel statistik på området, heller ikke fra politiets side, så i mangel af bedre har vi gjort brug af fire databaser, der er konstrueret på basis af kvalitative oplysninger i aviser, magasiner, tidsskrifter, løbesedler, bøger, o.lign.

For perioden efter 1946 er benyttet følgende *databaser* med det samlede antal aktioner, voldelige som ikke-voldelige, i parentes:

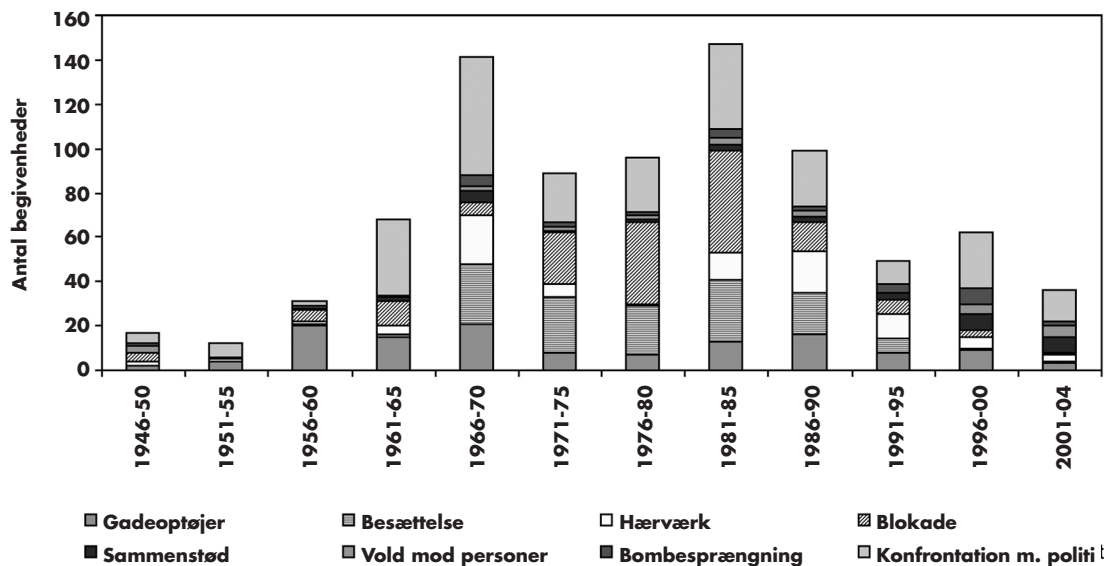
- Kollektive aktioner i Danmark 1946-2004 (2771 aktioner)
- BZ-database 1981-1994 (522 aktioner)
- Højreradikal database 1982-1999 (353 aktioner)
- Anti-racistisk database 1987-1998 (270 aktioner)

Den første database blev benyttet til at opstille figur 1 og baserer sig på en dag for dag gennemgang af *Avisårbogen* fra 1914 til 2004.² Oplysningerne i *Årbogen* om kollektive aktioner er kortfattede og omfatter sædvanligvis tid og sted for aktionen, aktionstype, deltagende grupper henholdsvis organisationer, antal deltagere (nogle gange), den ydre anledning til at folk samles, hvem og hvad de protesterer mod, og evt. fremførte krav (for nærmere omtale jf.

Mikkelsen 1989; 2002). Databasen gør det muligt at udskille og kortlægge typer af voldelige kollektive aktioner over en længere periode, til gengæld er detaljeringsgraden ringe og mange lokale aktioner finder ikke vej til *Årbogen*. Her kan vi i stedet hente hjælp i de tre andre databaser, som inden for udvalgte konfliktområder giver et langt mere detaljeret billede af voldens karakter og føjer ny viden til dens årsager (jf. Karpantschof 1999, 2000; Karpantschof og Mikkelsen 2002).³

Suppleret med andre kilder sætter det os i stand til at beskrive langtidsideviklingen i repertoiret af voldelige begivenheder efter 2. Verdenskrig. I den følgende fremstilling lægger vi vægt på en *konkret empirisk redegørelse* og undlader en mere teoretisk tilgang til emnet ud fra den betragtning, at den almene viden om politisk vold i Danmark er meget ringe. Når man i en nylig norsk-dansk indføring i historiefaget (Kjeldstadli 2002: 88) kan læse, hvordan dansk politisk tradition er præget af, at ingen er blevet dræbt i klassekamp her i landet siden 2. Verdenskrig, så er det eksempel på en udbredt fejlsluttelse. På ti år 1982-1992 omkom faktisk mindst fem mennesker i politiske konflikter herunder arbejdskamp.⁴ Mange overser også, at flere desuden er omkommet i konflikter på kanten af det politiske felt, hvor forskellige grupper er stødt sammen pga. etniske spændinger og kamp om kontrol over geografiske og sociale territorier.⁵

Der er således god grund til, at vores fremstilling tager udgangspunkt i en empirisk kortlægning af den kollektive vold i Danmark for undervejs og til slut i artiklen at kæde disse oplysninger sammen med teoretiske overvejelser. Det skal også understreges, at det ikke drejer sig om individuelle, men *kollektive* voldshandlinger, der enten retter sig mod statsmagten herunder politiet eller mod andre grupper i samfundet i kampen om ressourcer, rettigheder og idealer. Og har vi sagt *kollektiv vold*, så har vi også sagt *politisk vold* ud fra den betragtning, at sådanne voldshandlinger griber dybt ind i andre menneskers og institutioners interesser og identiteter, der som oftest er garanteret af staten (Tilly 2003).

Figur 2: Repertoiret af voldelige kollektive aktioner 1946-2004

Kilde: Databasen kollektive aktioner i Danmark 1946-2004 (Avisårbogen 1946-2004).

Som nævnt har vi ikke lagt en specifik teoretisk ramme eller prokrustesseng ned over vor kildemateriale og de voldsomme begivenheder, som perioden er så rig på; men dermed ikke sagt at denne artikel er uden ledetråd – tværtom. Som man vil se, så er det vores gennemgående synspunkt, at kollektive aktioner herunder også voldelige aktioner er båret af bestemte aktører og disses *rationelle overvejelser* set i *relation til andre aktører* inden for rammerne af nogle strukturelle forhold. Som man videre vil bemærke, så mener vi, at dette synspunkt holder for alle typer af bevægelser – fra fagbevægelsen over autonome til nynazister – hvorfor vi hævder, at vores *relationelle* og *rationelle aktørmodel* har en generel og dermed høj forklaringskraft.

Alt det udelukker ikke spontane og emotionelle reaktioner, men, som man vil se, så møder vi sjældent om nogensinde større voldelige aktioner og slet ikke længerevarende kampanjer uden at disse i en eller anden grad er planlagt og organiseret på forhånd. Selvom aktørerne naturligvis kan vurdere forkert, og selvom begivenhederne langt fra altid udvik-

ler sig som tilsigtet, så er kollektive aktioner, de være sig fredelige eller voldelige, iværksat på baggrund af strategiske overvejelser mht., hvad der i en given situation synes fordelagtig. Ikke mindst på lidt længere sigt vil bevægelser og aktivistgrupper uvægerligt justere aktionsformerne efter de opnåede erfaringer med, hvad (aktivisterne tror), der har fremmet henholdsvis svækket deres sag.

Repertoiret af kollektive voldelige begivenheder 1946-2008

Figur 1 skelnede mellem fredelige og voldelige kollektive aktioner, men for at komme til større klarhed om voldens karakter og årsager, må vi sondre mellem forskellige voldshandlinger, også omtalt som repertoiret af kollektive voldsaktioner. Databasen gør det muligt at skelne mellem otte typer af vold: Gadeoptøjer, besættelse, hærværk, blokade, sammenstød, vold mod person(er) og bombsprængning foruden sammenstød med politiet,⁶ som derefter er blevet lagt ind i figur 2, der beskriver udviklingen i perioden 1946-2004.

For det første fremgår det, at repertoire af voldsformer ændrer sig over tid, og dernæst at egentlige voldelige overgreb eller angreb på personer (kategorierne sammenstød, vold mod personer og bombesprængning) er en sjælden begivenhed i efterkrigstidens Danmark, når vi ser bort fra direkte konfrontationer med politiet. Det betyder ikke, at disse mere alvorlige begivenheder er uden betydning, eftersom de i nogle tilfælde sætter en reaktion i gang med vidtfavnende konsekvenser. At repertoire formes i en specifik historisk kontekst under indflydelse af nationale og internationale forhold, vil fremgå af nedenstående kronologiske gennemgang, som er opdelt i tre perioder, hver med deres særlige karakteristika.⁷

1946-1965. Tiåret efter besættelsen var præget af fattigdom, varemangel og arbejdsløshed. De fleste offentlige forsamlinger udviklede sig fredeligt, og antallet af arbejdskonflikter var lavt. Nogle af disse kunne give ophav til uroligheder, som da sporvogne standses og butikker tvangslukkes 13. maj 1946 af strejkende arbejdere i utilfredshed med, at et mæglingsforslag er blevet ophævet til lov. Året efter demonstreredes der mod Franco-regimet foran den spanske ambassade, hvis vinduer knuses, og 17. marts 1948 kastedes en håndgranat mod Land & Folks boghandel. I maj 1952 brød arbejdsløse Blågårdsgade op, og nogle måneder senere mundede kommunistiske demonstrationer ud i uroligheder. Men alt taget i betragtning var det et roligt årti, og de fleste brud på den offentlige ro og orden skete i forbindelse med arbejdskonflikter, der fulgtes op af blokader, eller når arbejdsløse demonstranter lavede optøjer for at påkalde sig offentlighedens opmærksomhed. Dette mønster ændrede sig ikke grundlæggende det følgende årti, og alligevel er der tegn på at tiderne var ved at skifte.

Storkonflikten 1956 blev ophav til adskillige fysiske blokader og uroligheder, og Sovjets indmarch i Ungarn affødte demonstrationer og hærværk mod Land & Folks bygning. Det kom til sammenstød mellem danskere og ungarske flygtninge, og der opstod "ungdomsuro-ligheder" efter parkdans og udendørs rock-

and-roll-koncerter. Storstrejken 1961 udløste flere demonstrationer, blokader og konfrontationer med politiet, og 24. februar 1963 foretog "Gruppe 61" den første besættelse af en saneringsmoden ejendom, mens der to år senere rettedes et bombeattentat mod Simon Spies rejsebureau, fordi man solgte rejser til Franco-Spanien.

1966-1985. Nogle af de netop omtalte tendenser til ungdomsuro-ligheder og protester mod fremmede staters politik bryder fra midten af 1960'erne ud i lys lue og antager en langt mere bevægelseslignende karakter med militante aktioner som et yderligere pressionsmiddel for at presse nye krav igennem eller forsvare hævdevundne rettigheder.

1966 indledtes med en bombe mod den jugoslaviske ambassade, men ellers var det Vietnamkrigen, der gav anledning til de fleste voldelige optøjer, og som var stærkt medvirkende til at lægge USA for had i brede kredse. Demonstrationer og moddemonstrationer med efterfølgende tumult og sammenstød i forbindelse med filmen "De grønne djævl" i Saga-biografen i maj 1969 var en udløber af protesterne mod Vietnamkrigen, ligesom aktivisters forstyrrelse af de årlige Rebild-fester. Volden i denne omgang kulminerede med Verdensbankoptøjerne i 1970, hvor vi ser efterkrigstidens første egentlige gadekampe med barrikader, stenkast og molotovcocktails.

En markant nyskabelse i aktionsformerne var besættelsen af offentlig eller privat ejendom som især benyttedes af unge, der ønskede et sted at bo, eller som led i deres studenterpolitiske arbejde. Besættelsen af saneringsmoderne huse og flere universitetsinstitutter, bl.a. rektors kontor på Københavns Universitet og unge grønlænderes besættelse af Grønlandsministeriet, er eksempler på dette. En anden væsentlig nyskabelse var den fysiske blokade af varer, tjenesteydelser og personale. Bloka-den blev anvendt af fiskere, landmænd, chauffører og arbejdere, der forhindrede til- eller fragangen til et bestemt område for at lægge yderligere pres på myndighederne og arbejdsgiverne og samtidig tiltrække sig mediernes opmærksomhed. Både besættelsen og bloka-

den brød med andre gruppers rettigheder inklusive statens og blev derfor mødt med politiindgreb, der ofte udviklede sig til alvorlige sammenstød. Mange blokader fandt sted inden for den offentlige og private transportsektor og benyttedes både af selvstændige og ansatte. Men også andre kunne se en fordel i at standse trafikken, som da en gruppe handicappede blokerede gaderne med deres kørestole i september 1979, eller da demonstranter i kanoer forsøgte at hindre statsminister Poul Schlüter i, på Hjuldamperen "Hjejlen", at nå frem til et grundlovsmøde på Himmelbjerget juni 1984.

"Kampen om Byggeren" april-maj 1980 udviklede sig til nogle gevaldige gadekampe mellem dem, som ville forsvare en byggelejeplads beliggende på det indre Nørrebro mod nedrivning, og politiet, der var sat til at beskytte nedrivningsarbejderne. I sidste ende måtte beboerne og aktivisterne give sig, men den omfattende mobilisering medvirkede til at en ny husbesætterbevægelse så dagens lys nemlig den såkaldte BZ-bevægelse. Den udviklede sig til tider i en ganske militant retning og medførte en fornyet politisering af visse ungdomsmiljøer. Periodens sidste større voldelige konfrontationer udsprang af overenskomstindgrebet 29. marts 1985, der fik hundredtusinde til at nedlægge arbejdet, mens 200.000 demonstrerede landet over: "Det er aldrig før sket, at så mange mennesker har været samlet på Slotspladsen til to på hinanden følgende demonstrationer" (*Avisårbogen* 1. april 1985). Arbejdsnedlæggelserne blev fulgt op af blokader og mere tumult med politiet, og et par hundrede aktivister forsøgte at bryde ind på Christiansborg gennem Dronningeporten ved at benytte to skilderhuse som rambukke.

Mens Påskestrejkerne og efterfølgende uroligheder var de sidste i rækken af hårde arbejdskonflikter, så varslede 1985 en ny konfliktdimension med sammenstød mellem fremmedarbejdere, flygtninge og danskere. Da flere hundrede danskere den 26-28. juli dette år gik til angreb på nogle iranske flygtninge, der midlertidigt opholdt sig på Grand Hotel i Kalundborg, blev det således startskuddet til en egentlig racistisk højrebevægelse i Danmark.

1986-2008. Efter 1985 var de voldsomme aktioner på arbejdsmarkedet for nedadgående, ligesom den internationale afspænding mellem Øst og Vest lagde en dæmper på gemytterne. På den anden side fortsatte BZ-bevægelsen og de autonome, men i løbet af 1990'erne skiftede denne efterhånden fragmenterede bevægelse til en mere afdæmpet strategi og dialog med etablerede grupper og organisationer på venstrefløjten. En enkelt undtagelse fortjener dog at blive fremhævet, nemlig de såkaldte Nørrebrouroligheder den 18. maj 1993 i protest mod den anden afstemning om den Europæiske Union, hvor politiet åbnede ild, og 11 demonstranter og tilskuere såredes af skud.

På 'udlændingeområdet' fortsatte konfrontationerne mellem marcherende nynazister og moddemonstranter, mens adskillige asylcentre og indvandrerjede butikker blev sat i brand, ligesom Ribus-konflikten i 1995 førte til hærværk og slagsmål mellem blokadevagter og politi. Ellers støder vi fra midten af 1990'erne og fremefter på spredte konfrontationer, der involverer unge indvandrere samt autonome og andre venstreradikale, men det er først med kampen om Ungdomshuset 2006-2007, at vi på ny ser tegn på en større samlende bevægelse, fulgt af uset omfattende indvandreruro i februar 2008, der spredte sig til mere end 800 små og store brande landet over.

60 års voldsomme begivenheder

Før vi begynder at tolke på 60 års voldelige begivenheder, skal vi supplere foregående afsnits udvalgte eksempler på sådanne begivenheder med en kvantitativ opgørelse som vist i tabel 1.

Koncentrerer vi os om internationale politiske forhold, og hvis vi dertil lægger indvandrer- og flygtningeområdet, når vi op på 29,5 pct af samtlige militante aktioner, som på den ene eller anden måde udsprang af forhold uden for Danmarks grænser. Vietnamkrigen var den internationale begivenhed, der satte det hele i gang. Den fik en hel generation af især unge mennesker til at rette blikket mod,

Tabel 1. Voldelige aktioner og stridspunkter 1946-2004 (antal begivenheder)

	1946-50	1951-55	1956-60	1961-65	1966-70	1971-75	1976-80	1981-85	1986-90	1991-95	1996-00	2001-04	Total	Total i pct.
Politik- udland	2		3	6	21	5	3	6	11	4	2	5	68	14,4
Fredssagen	1	1		6	5		2	4	2			1	22	4,7
Fællesmarked										1			1	0,2
Flygt/indvand.			1		1	1		9	13	9	8	6	48	10,2
Politik-indland									1	2	5	2	10	2,1
Levevilkår	2		2		2		1	1			1		9	1,9
Arbejdsmarked	4	2	7	2	5	16	33	30	6	5	1		111	23,5
Forsvaret-intern					3	2	1						6	1,3
Boligforhold				1	12	19		14	12			2	60	12,7
Uddannelse					11	6	14	5	3	1			40	8,5
Fisk/Landbrug				1		6	2	2		2	1		14	3,0
Religion				2		1		1	1	1			6	1,3
Køn/Abort						1	1	1		1			4	0,9
Miljø					1	3	1	4	4	1	1		15	3,2
Neonazisme											3		3	0,6
Øvrige	1		1	2	10	3	14	6	4	2	7	7	57	12,1
N	10	3	14	20	71	63	72	83	57	29	29	23	474	100,0

Kilde: Databasen kollektive aktioner i Danmark 1946-2004 (Avisårbogen 1946-2004).

hvad der foregik uden for landets grænser og til at engagere sig i politiske bevægelser, der bekæmpede USA's imperialisme, kapitalismens udbredelse og højrediktaturer verden over. Hundrevis af små og enkelte større internationale solidaritetsorganisationer så dagens lys. Deres aktioner var sædvanligvis fredelige, men af og til mundede de ud i deciderede voldshandlinger, hovedsageligt med det formål at vække opsigt (Thomsen 1988; Gamson & Wolfsfeld 1993). Bevægelserne lærte hurtigt, at konfrontationer i det offentlige rum tiltrak sig mediernes opmærksomhed og krævede et svar fra politikerne, der ofte viste sig indbyrdes uenige. Et første skridt til at opnå politisk indflydelse.

Der er imidlertid også en tendens til, at indbyrdes konkurrence mellem ideologisk radikale grupper, eller mellem fløje inden for

samme bevægelse, fremmer konfrontationerne – af della Porta og Tarrow (1986) omtalt som “a process of competitive tactical differentiation”. Eksempelvis medvirkede modsætningsforholdet mellem radikale og moderate i Vietnambevægelsen til en optrapning af voldsniveauet og “slagsmål med politiet blev efterhånden et *must* for enhver revolutionær Vietnamaktivist med respekt for sig selv, så udenfor stående efterhånden kunne få indtryk af at *det* var hovedsagen” (Rasmussen 1997: 58-60). Men også politiets indsats overfor Vietnambevægelsen spillede, i Danmark som i andre lande, sin rolle i eskalationen 1968-70, hvilket vi vender tilbage til.

Andre internationale forhold, der kunne føre til voldelige sammenstød og hærværk, er protesterne mod oliefirmaet Shell og apartheidregimet i Sydafrika, samt danskere og her-

boende palæstinenserers dybe utilfredshed med Israels overgreb mod det palæstinensiske folk.

Den international-nationale dimension var langt fra ene om at fremme voldelige episoder. Som det fremgår af tabel 1 kunne forholdene på arbejdsmarkedet, i boligsektoren og i uddannelsessystemet også sætte sindene i kog, hvilket frem for alt skyldtes, at introduktionen fra udlandet af nye og mere direkte aktionsformer, i særdeleshed blokaden og besættelsen (se figur 2), blev sat ind i kampen mod private og offentlige autoriteter. Blokaden og besættelsen viste sig at kunne benyttes i mange forskellige situationer og over for mange forskellige modstandere, og derfor spredte disse aktionsformer sig hurtigt fra et miljø til et andet.

Skal vi kort gøre op, hvad denne gennemgang af voldsrepertoiret i tiden efter 2. Verdenskrig kan fortælle os om voldens natur, må det blive,

- at vold – under givne betingelser – giver indflydelse og derfor tjener de aktionerende som et nyttigt redskab,
- at vold i flere tilfælde udspringer af konkurrence og konflikt mellem små velorganiserede grupper i periferien af det politiske system, og
- at nogle voldelige aktionsformer har vist sig at kunne anvendes i flere situationer og af forskellige grupper, hvad der bidrager til en hastig udbredelse af disse aktionsformer.

Mere overordnet kan vi også slå fast, at kollektiv vold ikke udspringer af psykologiske faktorer eller på anden måde er forbundet med personlige karakteristika, men er baseret på viden om og indlæring af bestemte aktionsformer. Det vil stå endnu mere klart, efter at vi har behandlet en række konfliktområder og protestbevægelser, der alle har sat deres præg på efterkrigstidens samfund: (a) arbejdskonflikter og militante arbejdspladsaktioner; (b) slumstormere, BZ'ere og autonomes kamp om byens rum; (c) racistiske aktioner og modaktioner; (d) indvandrerprotester og uroligheder; (e) bomber og terror som kampform i Danmark afsluttende med (f) en diskussion af politiets indsats og rolle i periodens mange konflikter.

Arbejdskonflikter og militante arbejdspladsaktioner 1970-1985

Den stigende uro på arbejdsmarkedet fra slutningen af 1960'erne blev fulgt op af flere militante aktioner, som det også fremgik af tabel 1.⁸ En af de væsentligste årsager til det stigende antal militante arbejdskonflikter er, at i perioder præget af deciderede strejkebølger flyttes kontrollen med strejkevåbnet fra de store formelle organisationer på arbejdsmarkedet til uformelle netværk; ensbetydende med at radikale faglige og politiske grupper vinder indpas. De er opsatte på at politisere relationerne på arbejdsmarkedet og tilbøjelige til at tage ved lære af nye aktionsformer, som praktiseres i andre lande (Dubois 1978). En mere detaljeret gennemgang af nogle af de hårdeste konflikter bekræfter denne antagelse, men følger også nye forklaringer til.

Hope Computer-sagen hvor 2-300 arbejdere en nat i januar 1973 holdt fabrikkens arbejdere, funktionærer og udenlandske gæster indespærrede i forsøget på at gennemtvinge en overenskomst varslede begyndelsen til en mere konfrontationspræget strategi, der rigtigt slog igennem fra 1975 med arbejdernes besættelse af den grafiske virksomhed UNI-PRINT, HT-blokaden, blokaden af Bækkelund Papirværk og trykkeriet INFO. Senere fulgte Sømandsforbundets blokade af "Hurtigruten", blokaden mod Skjold Burne's vinfirma i København, den fysiske blokade mod Meatcut i Ålborg og Hertz' Rent à Car i Kastrup Lufthavn samt den fysiske blokade af udkørsel til Benzinøen i København etableret af benzinchauffører og lagerarbejdere osv. Anvendelsen af fysiske blokader fortsatte i 1977 og 1978 for at kulminere i 1979.

At mange af blokaderne fik en særlig voldsom karakter beror i snæver forstand på, at de opstillede blokadevagter fysisk søgte at hindre de arbejdsvillige i at komme ind på virksomheden – eller ud igen, eventuelt i sammenhæng med forsøg på fysisk at forhindre transport af varer ind og ud af virksomheden. Der til kommer den ofte massive indsats af politistyrker, som ikke kun hørte de store konflikter til, eftersom der for perioden 1976-1979 kan

henvises til mindst 82 tilfælde, hvor politiet har været involveret i faglige aktioner (Mikkelsen 1992: 336).

De aktionerende arbejdere har givetvis kunnet hente inspiration fra blokader og fabriksbesættelser i udlandet i disse år (Barkin 1975), men to andre forhold har også spillet ind. For det første stræbte arbejderne og deres talsmænd (herunder tillidsmændene) efter at gøre arbejdsnedlæggelserne så kortvarige og omfattende som overhovedet muligt for på den måde at afskære arbejdsgiverne fra at flytte produktionen til andre enheder. Dermed reduceredes omkostningerne ved at gå i strejke, og var dette ikke tilstrækkeligt, kunne man iværksætte en blokade, der lagde et ekstra pres på arbejdsgiverne. For det andet sendte blokaden et signal til andre arbejdspladser om at træde til med støtte i form af blokadevagter, penge og moralsk opbakning. Periodens mange vilde strejker og fysiske blokader var således med til at skabe et netværk af støttekomiteer og fagoppositionelle grupper (bl.a. Formandsinitiativet, Byggefagernes Samvirke, Socialistisk Arbejder Klub og Tillidsmandsringen), der kom til at fungere som katalysatorer for vilde strejker og stadig mere militante aktioner (Mikkelsen 1992: 351-58).

En medvirkende årsag til en skærpelse af konflikterne på arbejdsmarked fra midten af 1970'erne var socialdemokraternes vedtagelse af blokadecirkulæret, som fra 30. juni 1976 ulovliggjorde den fysiske blokade. Hermed var der også givet et signal til det overvejende socialdemokratiske prægede Dansk Politiforbund om, at kursen over for blokaderne måtte strammes "både ud fra rent retlige og ud fra politiske betragtninger". Flere fagforbund gav da også udtryk for, at konflikterne på arbejdsmarkedet i årene derefter blev hårdere, ikke mindst pga. blokadecirkulæret (Mikkelsen 1992: 336). Bag ændringen i Socialdemokratiets holdning til de fysiske blokader lå ikke bare et pres fra de borgerlige partier, men også et holdningsskifte hos LO, der følte sig trængt af venstrefløjen i fagbevægelsen og de mange støttekomiteer og aktivistgrupper, der var opstået i kølvandet på konfliktbølgen: "Med den

øgede politiske mobilisering af unge på venstrefløjen, der solidariserede sig med arbejderne både i skrift og handling, indebar mobiliseringen af en alternativ bevægelse omkring de fysiske blokader og kritikken af det arbejdsretlige system en fare for både den traditionelle fagbevægelse og for partiets egen venstrefløj. Den økonomiske udvikling og de voksende arbejdsløsheds- og arbejdsmiljøproblemer gav potentielt disse mere konfliktindstillede grupper vind i sejlene" (Jepsen 1986: 284-85).

Det ser ud til, at blokadecirkulæret på kort sigt var med til at skærpe modsætningerne på arbejdsmarkedet. Til illustration blev over 1.000 betjente sat ind under den landsdækkende havnearbejderkonflikt 1982-1983, hvor en blokadevagt blev dræbt, da en lastbil kørte ind i en blokade på havnen i Hirtshals. På længere sigt er der imidlertid grundlag for at antage, at Socialdemokratiet og fagbevægelsens modstand mod fysiske blokader og politiets hårde fremfærd har reduceret antallet af blokader ikke mindst da konfliktbølgen ebbede ud efter 1985. Men helt har det ikke kunnet undgås, at demonstranter, blokadevagter og politi tørnede sammen, som under Ribus-konflikten 1994-1995 i Esbjerg, da buschauffører protesterede mod afskedigelser og forringede arbejds- og lønvilkår ved i flere måneder at blokere for udkørslen af busser. Flere hundrede personer kom til skade og over 200 demonstranter og blokadevagter blev arresteret. Givetvis en af de mest indædte og voldsomste arbejdskonflikter efter 1985.

Fra slumstorm til Ungdomshusoprør – kampen om byens rum 1965-2007⁹

Det begyndte med 1960'ernes slumstormere og fortsatte med etableringen af *Fristaden Christiania* i 1971. Politikere og politi blev i første omgang overrumplet af den ukendte aktionsform og lod som oftest besætterne i fred indtil bygningerne skulle rives ned eller bruges til andet formål. I nogle tilfælde indledtes endog dialog og forhandling; og trods episoder, hvor besætterne modsatte sig røm-

ning, så forløb efterkrigstidens nye 'kamp om byens rum' i det store og hele ublodigt indtil 1980. Vendepunktet i København, som dette afsnit koncentrerer sig om, var *Slaget om Byggeren* på Nørrebro. Den selvbestaltede byggelejeplads og fristed for kvarterets børn og voksne lå i vejen for daværende overborgmester Egon Weidekamps (S) byfornyelse, og da politiet i foråret 1980 blev sat ind i en storstillet aktion, udviklede det sig til en næsten to uger lang opstand med omfattende barrikadebyggeri, demonstrationer, forsamlingsforbud og gadekampe med mange anholdte og tilskadekomne. Myndighedernes eftergivenhed var slut, og det fik en ny politisk ungdomsgruppe snart at føle.

Vi taler om den såkaldte *Initi'v-gruppe*, der blev stiftet i august 1981 af en broget skare af Børnemagtere fra Christiania, punkere, elever fra Det fri Gymnasium og unge fra venstrefløj. Efter resultatløse henvendelser til kommunen med krav om et ungdomshus besatte man den 15. oktober den tomme brødfabrik, Rutana, på ydre Nørrebro. Men myndighederne ville ikke risikere et nyt Christiania eller Byggeren, og politiet blev straks sat ind og bar Initi'v'erne ud af bygningen. Da de unge vendte tilbage blev de mødt med knippelslag, politihunde og de første anholdelser, hvilket udløste en demonstration mod politivold 19. oktober. Den 24. oktober besatte man Schiønning og Arvés nedlagte gummifabrik, og denne gang barrikaderede man bygningen og hindrede dermed politiet i at trænge ind. Men to dage senere ankom en forstærket politistyrke og ryddede fabrikken med en dramatisk tåregasaktion, hvorunder 96 blev anholdt. Begivenheden tiltrak sig stor offentlig opmærksomhed, og kritikken af politiets fremfærd var formodentlig baggrunden for, at man var mere tilbageholdende overfor den næste besættelse af Abel Cathrine-stiftelsen på Vesterbro, der fik lov at fungere som ungdomshus fra 31. oktober 1981 til 15. februar 1982.

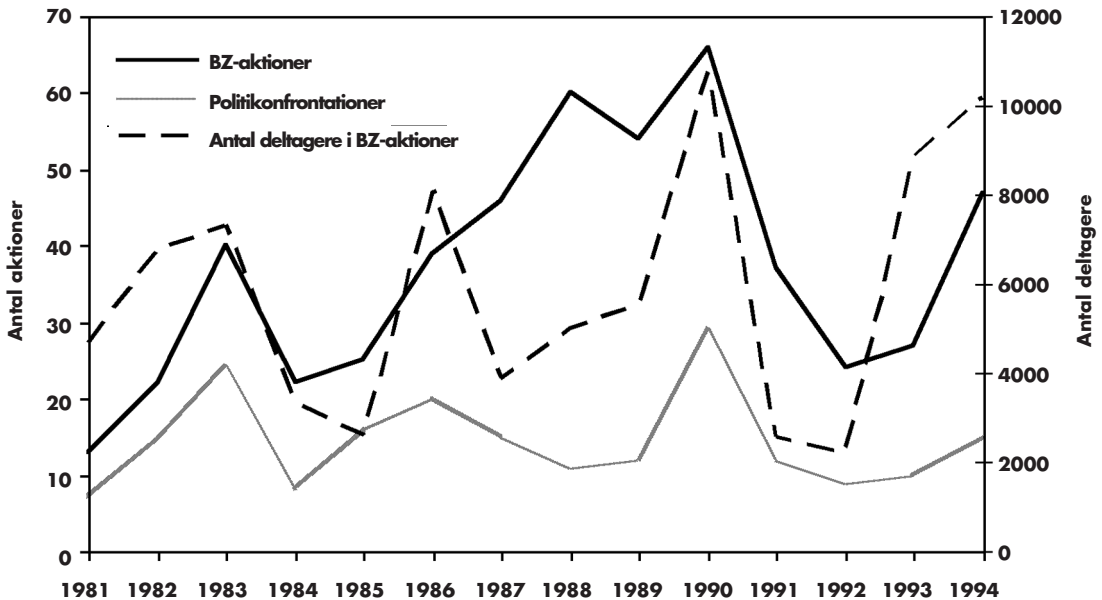
I mellemtiden var de unge blevet rystet godt sammen og udvidede kravene til børne- og ungdomskollektiver, hvor man kunne bo og leve sammen, og som udtryk for deres nye-

tablerede kollektive identitet, kaldte man sig herefter *BZ'ere*. Efter endnu en rydning forsvarede BZ'erne sig 19. februar 1982 for først gang med sten og malerbomber fra et barrikaderet hus. Først den 3. marts nåede optrapningen dog offentlighedens kendskab, da en besættelse af Mekanisk Musik Museum på Vesterbro udviklede sig til en timelang kamp for åben TV-skærm, hvor politiet blev mødt med svært kasteskyts. Adskillige betjente og unge blev kvæstet og 147 anholdt.

BZ-bevægelsen var nu på alles læber, og mens nogle politikere og debattører tog skarpt afstand reagerede andre med sympati og forståelse for de unges krav. BZ'erne selv forskansede sig i foråret og sommeren 1982 i en række tomme huse på Nørrebro, der stod overfor omfattende sanering; og belært af erfaringerne fra Mekanisk Musik Museum, hvor flere fik månedlange fængselsstraffe, fordi de kunne identificeres på fotografier og TV-optagelser, maskerede man sig med motorcykelhuer og besvarede politiets rydninger med voldsomme gadekampe. Herefter gav overborgmester Weidekamp sig og overdrog i oktober 1982 BZ'erne den nu legendariske bygning på Jagtvej 69, Ungdomshuset, men for sent til at tage brodden af det, der var godt på vej til at sikre sig en plads i historien som 1980'ernes mest opsigtsvækkende ungdomsbevægelse.

Allerede dette første år af BZ-bevægelsens levetid viser, at de voldelige sammenstød dårligt lader sig forklare ved at fokusere på de utilfredse unge alene. At det overhovedet kom til vold, og den måde begivenhederne udviklede sig, var et resultat af *samspil* mellem aktivister, politikere, politi og offentlighed og af nogle *kollektive erfaringer og strategiske beslutninger*, som de respektive aktører tog i den forbindelse. Den politiske afvisning og indsættelsen af politi fik BZ'erne til at vælge barrikader og kasteskyts som svar, og når de unge fortsatte ad den vej, så var det fordi, de kunne opnå noget. De lærte at hæve omkostningerne ved politiindgreb, som derfor ikke bare kunne fjerne aktivisterne med et snuptag, og dermed vandt de unge tilstrækkelig tid og rum til at skabe nogle spektakulære scener,

Figur 3: BZ-aktioner, deltagere i BZ-aktioner og politikkonfrontationer 1981-1994

Kilde: Karpantschof & Mikkelsen 2002.

der tiltrak sig offentlighedens opmærksomhed og mobiliserede mange til at tage stilling, hvilket igen øgede presset på politikerne. Indtil fik man skabt en stærk kollektiv identitet og en fortælling om kampens betydning, sejre og fjender, der gjorde det muligt at opretholde fællesskabet og fortsætte aktiviteterne trods uundgåelige taktiske nederlag som rydninger, uopfyldte krav og demonstranter på flugt.

The rest is history, fristes man til at sige, idet BZ'erne i årene fremover vedblev at udvikle sig i et lignende samspil med omgivelserne. Figur 3 giver et statistisk overblik over BZ'ernes udvikling mht. udadvendte aktioner, antal deltagere og større sammenstød med politiet, men for at forstå bevægelsens op- og nedture må vi stadig zoome ind på de afgørende begivenheder. I januar 1983 knuste således en 1.000 mand stor politistyrke det lille samfund af besatte huse på Nørrebro, og skønt BZ'erne bragte smilet frem med den berømte tunnelflugt fra Alлотria-besættelsen, affødte det ingen konkret støtte og bevægelsen var tæt

på at uddø, sådan som nedgangen i 1984 antyder i figur 3.

Langsomt fik man dog retableret sig i nye besættelser, således at man fra midten af 1980'erne og årtiet ud rådede over en række svært befæstede BZ-huse fra Vesterbro over Nørrebro til Østerbro med bogrupper, værtshuse og folkekøkkener, der sammen med Ungdomshuset udgjorde rammen for en alternativ og stærk politiseret ungdomskultur. Bevægelsens genvundne styrke 1985-86, der ligeledes afspejler sig i figur 3, afstedkom nye forhandlinger med bystyret, stadig under Weidekamp, men da løsningen viste sig at indebære, at BZ'erne skulle opgive deres huse til fordel for almindelige ungdomsboliger, satte de den 14. september 1986 alt på ét bræt og afspærrede gaderne omkring deres største hus i Ryesgade med krav om selvstyrende ungdomskollektiver eller intet.

BZ'erne havde på det tidspunkt fået en nærmest militslignende karakter iklædt ens kedeldragter og sorte hjelme og udstyret med

slagvåben, molotovcocktails og professionelle slangebøsser, og da de ydermere fik tilslutning fra hundreder af andre unge lykkedes det dem at modstå to dages politiangreb på barrikaderne i Ryesgade-kvarteret, hvorefter konflikten gik ind i en politisk fase med genoptaget forhandling og eksterne aktører, der søgte at løse krisen. Stejlhed fra både Weidekamp og BZ'erne umuliggjorde dog ethvert kompromis, og efter ni højdramatiske dage valgte de unge pludseligt at rømme barrikaderne.

Under opstanden var politiet gået så vidt som til at bede militæret om hjælp, hvilket både forsvarsministeren og hærens konstabelforening afslog, og for ikke igen at miste kontrollen over gaderne, udstyredes betjentene med flere moderne hjelme, brandsikre kampdragter og langtrækkende tåregasgeværer ligesom en ny nul-tolerance politik blev indført overfor fremtidige besættelser. Afskåret fra at udvide bevægelsen med flere huse, orienterede BZ'erne og de mange nytilkomne sympatisører sig i stigende grad mod internationale spørgsmål. Et målskifte der blev forstærket af, at politiske gadebevægelser i Danmark generelt var for nedadgående i 1980'ernes sidste halvdel (jf. figur 1), hvorfor BZ'erne var henvist til at styrke samarbejdet med udenlandske ligesindede i især Tyskland og Holland. Herefter fulgte en bølge af natlige sabotager inklusiv ildspåsættelser mod udenlandske ambassader, NATO- og EF-kontorer og multinationale koncerner ikke mindst Shell pga. dens støtte til det sydafrikanske apartheidregime, ligesom man gennemførte store dagsangreb, som da 150 aktivister stormede og totalt rasede Sydafrikas konsulat i København i 1989.

Den internationale kamp holdt liv i bevægelsen indtil Rigspolitiets Aktionsstyrke, også omtalt som antiterrorkorpsset, sammen med almindelige indsatsbetjente slog til i 1990 og ryddede næsten hele striben af københavnske besættelser. Kun huset i Baldersgade overlevede til i dag (nu i legaliseret form), efter det var lykkedes gasmaskeklædte BZ'ere at afvise politiets storm med stiger, håndgasbomber og gasgeværer. De mange rydninger havde imidlertid knækket ryggraden

i BZ, der herefter endnu engang var ved at uddø (jf. nedgangen 1991-1992 i figur 3), lige indtil et nyt drama pustede fornyet liv i bevægelsen. Da BZ-veteraner den 18. maj 1993 afspærrede Nørrebrogade fik de uventet tilslutning fra hundreder af andre, der ligeledes var utilfredse med den anden EU-afstemning; og politiet, der for enhver pris ville undgå en langvarig opstand som i Ryesgade 1986, fik først nedkæmpet oprøret efter at have åbnet ild og skudt og såret 11 demonstranter og tilskuere.

Bevægelsen havde igen mediernes fulde bevågenhed, men trods deres ry var *de autonome*, som aktivisterne nu kaldte sig, mindre voldelige end forgængerne i BZ (som politiet i øvrigt også havde skudt på ved flere lejligheder dog uden at ramme). Både interne og eksterne forhold bidrog til en deeskalation. Aktivisterne kunne ikke som førhen støtte sig til rækken af kampberedte BZ-kollektiver, og samtidigt satsede de autonome på politisk slagkraft gennem bredere alliancer og intervention i aktuelle samfundsmæssige konflikter. Heraf fulgte større taktiske hensyn til samarbejdet med andre, hvilket igen bidrog til mildere protestformer. De sorte hjelme og motorcykelhuer blev sjældnere indslag i demonstrationerne, og der blev længere mellem de store gadeslag; jf. figur 3 og det relativt lave antal politikonfrontationer 1991-1994 sammenlignet med det meste af 1980'erne.

En del af æren for aktivisternes 'nedrustning' kan tilskrives en omvendt oprustning af politiet. Selvom politiet gennem tiden har udviklet sig i takt med bl.a. den almindelige teknologiske udvikling, så blev begivenhederne den 18. maj 1993 med de mange skadede betjente – internt omtalt som "politiets Vietnamkompleks" – en milepæl i den gennemgribende forvandling hen mod det 'militariserede' politi (se senere afsnit), som vore dages demonstranter står over for. Særligt iøjnefaldende var anskaffelse af de pansrede hollændervogne (i polititerminologi: sværtsikrede indsatsvogne) fra 1997, men parallelt hermed suppleredes politiets antiuro-udstyr med et specialiseret barrikadebryderkøretøj, letsikre-

de (blå) indsatsvogne, armskinner, brynjer og kortdistance tåregasgeværer samt en forbedret logistik på alle de områder, hvor det gik galt den 18. maj: Mobilisering af forstærkning, radiokommunikation og kommandostruktur.

Med den nye teknologi fulgte også et nyt taktisk koncept, hvor man forlod den gamle falanks, dvs. tætte rækker af skjoldbevæbnede fodfolk, til fordel for en meget mere mobil indsats. Filosofien er mere offensivt at dirigere og dermed kontrollere større forsamlinger, allerhelst ved at afskrække deltagerne fra overhovedet at påbegynde ulovligheder, og i alvorlige tilfælde at afskære (med letsikrede enheder) og derefter (støttet af hollændervogne) slå målet til mod uromagerne, med andre ord: at bevare initiativet og hurtigt bringe eventuel uro til ophør (Vittrup 2002).

Med deres nye indsatskoncept havde politiet i en årrække godt styr på demonstranterne, men da konflikten om den tidligere BZ-højborg, Ungdomshuset på Jagtvej 69, eskalerede i sidste halvdel af 2006 udfordrede aktivister igen for alvor politiet i gaderne. Konflikten havde ulmet siden Københavns Kommunes salg (og dermed *de facto* lukning) af Ungdomshuset i 2000 til det dunkle Human A/S, der solgte videre til den kristne sekt, Faderhuset. En årelang kampagne af demonstrationer og happenings for bevarelse af Ungdomshuset blev mødt med tavshed fra borgerrepræsentationens flertal med henvisning til, at huset efter salget ikke længere var et politisk anliggende. Først da Nørrebro i to omgange, den 24. september og 16. december 2006, igen blev scene for den slags gadekampe, som bydelen ellers havde været forskånet for i mange år, kom der bevægelse i den fastlåste situation.

Volden mødte umiddelbart bred politisk fordømmelse, men førte også til, at Københavns nye socialdemokratiske overborgmester, Ritt Bjerregård, for første gang udtalte sig offentligt om sagen; og efter septemberuroen forsøgte hendes parti sig sammen med De Radikale, SF og Enhedslisten med en særlig kommunal lokalplan, der skulle presse Faderhuset til en løsning ved at sælge til en ny spiller på banen, Fonden Jagtvej 69, der ville bevare Ungdoms-

huset. Lokalplansidéen blev dog hurtigt opgivet. Med det næste alvorlige sammenstød i december voksede Ungdomshusstriden til et nationalt drama, hvilket bidrog til at flere tog stilling, og skønt holdningerne var delte viste meningsmålinger, ligesom efter septemberuroen, flertal for de unges krav. Presset på Ritt Bjerregård steg igen, og til de borgerliges fortrydelse gik hun atter ind i sagen. I starten af 2007 syntes en løsning ligefrem på vej, da overborgmesteren inviterede repræsentanter for Ungdomshuset til rådhuset, men 'dialogen' forblev en lige blanding af reel forhandlingsvilje og politisk *spin*, hvor hverken Ritt Bjerregård eller aktivisterne kunne (og måske heller ikke ville) finde en måde at bøje sig yderligere uden, at det lignede en ren kapitulation.

Da to militærhelikoptere med Rigspolitiets Aktionsstyrke støttet af kolonner af indsatsvogne med kampklædte betjente om morgenen torsdag den 1. marts 2007 satte kurs mod Jagtvej 69 blev det enden på ca. 25 års BZ-historie, men kun for at udløse en opstand, der markerer begyndelsen på en ny lang runde med oprørsk græsrodsaktivitet i Danmark. Politiet fik på den ene side ryddet og forhindret aktivisterne i at genindtage Ungdomshuset, men det andet overordnede mål, at undgå at situationen udartede sig til større uro, mislykkedes totalt, da tusinder af Ungdomshussympatisører om eftermiddagen den 1. marts tændte bål i gaderne og gik til kamp mod politiet og siden også ignorerede aftenens udgangsforbud på Nørrebro. Først natten til søndag den 4. marts, hvor det sidste barrikadebyggeri i gaderne fandt sted, havde politiet atter fuld kontrol, men på det tidspunkt havde aktivisterne nået deres vigtigste strategiske mål: at svare igen på en rydning af Ungdomshuset med et oprør af historiske dimensioner.

Herefter skiftede aktivisterne taktik fra de kampe, der havde kostet i hundredvis af anholdte og fængslede samt mindst 29 til dels alvorligt kvæstede demonstranter, til mindre omkostningsfulde støttearrangementer, happenings og ikkevoldelige besættelser samt en stribe fredelige demonstrationer med op til 10.000 deltagere. Oprøret havde med andre

ord affødt en forstærket politisk bevægelse og mobiliseret nye grupper og miljøer til fælles kamp for 'fristeder', og mod hvad man betragtede som borgerlig ensretning og intolerance overfor alternative livsformer. En kamp der også efter de voldelige begivenheder vandt genklang hos flertallet af københavnere. Mere generelt fik en hel ny generation af unge her det indtryk, at urolige protester nogle gange er det, der skal til for at blive hørt, men de lærte også helt praktisk, at heller ikke det nye oprustede antiuro-politi har styr på alt. Den taktiske og ikke mindst psykologiske magtbalance mellem politi og demonstranter havde igen forskubbet sig til sidstnævntes fordel med fornyet optimisme og tro på egne kræfter til følge.

Skønt de færreste BZ-aktioner førte til så voldsomme konfrontationer med politiet, som dem vi nu har fremhævet, så spillede volden en umiskendelig rolle i bevægelsens udvikling. Figur 3 åbenbarer i den henseende en klar sammenhæng mellem politikonfrontationer og antal deltagere i BZ-aktionerne, og forklaringen er dels, at når BZ'erne blæste til offensiv øgedes risikoen for sammenstød, og dels at de dramatiske episoder i sig selv kunne virke mobiliserende som Ryesgadeopstanden 1986, 18. maj 1993 og Ungdomshusoprøret marts 2007.

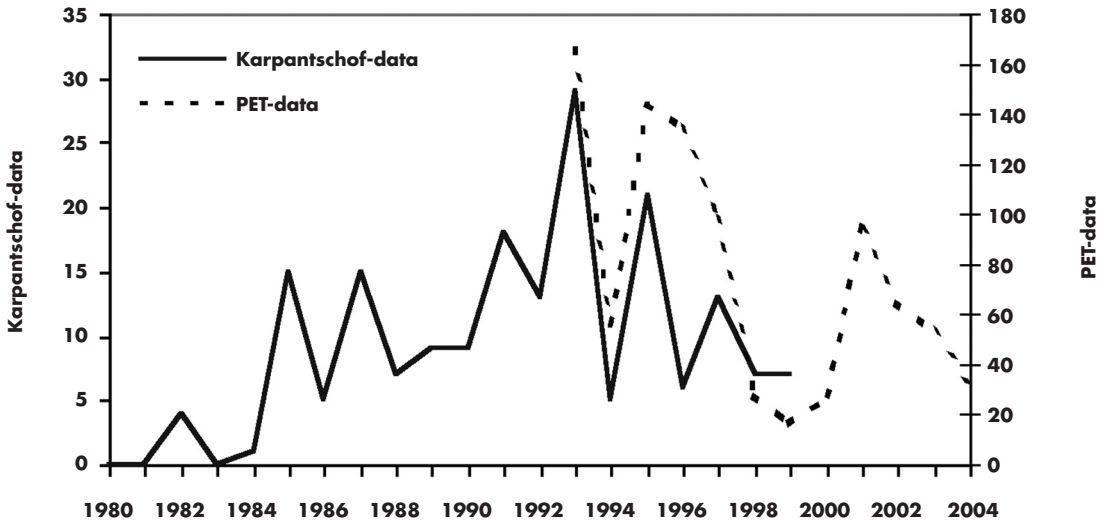
Racistiske og antiracistiske aktioner 1980-2007¹⁰

Weekenden den 26.-28. juli 1985 udspillede sig nogle begivenheder i Kalundborg, der skulle blive skelsættende for dansk politik med konsekvenser frem til i dag. I de dage samlede ca. 300 danskere sig og kastede sten og flasker mod et hotel, hvor iranske flygtninge var indlogeret, og i forlængelse af optøjerne i byens centrum smed ukendte gerningsmænd en benzinbombe ind i et nærliggende asylcenter, hvor der også blev efterladt plakater med budskabet "Sorte svin – rejs hjem!" Dagen efter fulgte flere benzinbomber rundt omkring i landet samt et giftattentat mod en 'flygtningevenlig' amtsborgmester, og senere på efteråret igen uro, denne gang på Vesterbro i København, hvor politiet splittede opløb på

3-400 mennesker herunder såkaldte *grønjakker*, der ville "tæve fremmedarbejdere". Kalundborg-episoden indledte således en tid med overfald, ildspåsættelser, trusler og anden chikane mod flygtninge og indvandrere i Danmark, sådan som det fremgår af figur 4.

Det er oplagt at tolke den beskrevne udvikling som en følge af det stigende antal flygtninge, der kom til landet i 1980'erne, og vi ser da også eksempler på, at protesterne udgik fra de nyoprettede asylcentres danske naboer. Men de fremmedfjendske protester kunne også hente inspiration i en voksende og negativt ladet nyhedsstrøm om flygtninge og indvandrere. I 1980'ernes første halvdel var nyhedsstrømmen for sin del påvirket af en ophedet udlændingebat i Folketinget, hvorunder den konservative justitsminister, Erik Ninn-Hansen, advarede om 'truslen mod Danmarks eksistens', og hvor Pia Kjærsgaard og Mogens Glistrups kriseramte Fremskridtspartiet opnåede ny vælgerfremgang efter lancingen af 'den muhamedanske fare'.

Protesterne og den politiske debat ansporede Søren Krarup til i 1986 at oprette Komiteen mod Flygtningeloven, der året efter blev til Den Danske Forening. Foreningen søgte åbenlyst at profitere på de fremmedfjendske volds handlinger, som daværende formand, Ole Hasselbalch, under et nyt opsving i volden 1991-1993 (jf. figur 4) kaldte "national modstandskamp" og "folkelig modstand mod Danmarks kolonisering af fremmede" (Karpantschof 2002: 37-44). I februar 1994 kunne den nu socialdemokratiske justitsminister, Erling Olsen, berette, at Politiets Efterretningstjeneste (PET), de forudgående 18 måneder havde registreret "en snes bombesager, en snes brandstiftelser og en snes alvorlige voldsager af racistisk karakter." Episoder som ifølge PET var udtryk for spredt og uorganiseret fægtning uden direkte forbindelse til de mange højrenationale foreninger, der ved siden af Den Danske Forening var skudt op siden 1987 (Karpantschof 1999: 72-73). Men ti år senere, i tjenestens *Årsberetning 2004-2005*, var PET's søgelys blevet rettet mod konkrete "højreextremistiske grupper og personer", som man nu

Figur 4: Voldsaktioner og chikaner mod flygtninge og indvandrere 1980-2004

Note: Karpantschof-data er avisbaseret og omfatter kun vold og hærværk (jf. Karpantschof 1999); PET-data omfatter indberetning fra politikredse og inkluderer individuelle overgreb, trusler m.m. (jf. PET Årsberetning).

vurderede “står bag en regelmæssig intimidering og chikane af personer af anden etnisk herkomst.”

Vi ved da også, at medlemmer og sympatisører af navngivne højregrupper som det nazistiske DNSB og Den Danske Forening står bag tilfælde af bombeattentater, ildspåsættelser, rudeknusning, personoverfald, våbenbesiddelse og dødstrusler.¹¹ I de seneste år er racistisk vold bl.a. udgået fra den i 2002 stiftede Dansk Front (opløst 2007), som ikke blot rummede mange nynazister, men også havde tilhængere hos Dansk Folkeparti herunder ledende medlemmer af partiets ungdomsorganisation, der i Dansk Front regi bl.a. udtrykte, at “perkere [...] fortjener et nakkeskud.”¹² Kun et mindretal af de racistiske overgreb kan dog spores til bestemte politiske grupper, men det betyder ikke, at resten skyldes ren spontanitet. Det var således ikke tilfældigt, at den bølge af chikane, overfald og hærværk herunder mange ildspåsættelser, som PET (jf. figur 4) registrerede i året 2001, net-

op skete på et tidspunkt, hvor antimuslimsk retorik nåede nye højder i forbindelse med terrorangrebet 11. september og en dansk valgkamp i udlændingedebytens tegn.

Skønt volden og truslerne begået af fremmedfjendske danskere ikke har afstedkommet større offentlig omtale, så har det haft sine effekter på samfundet. Efter vedvarende racistisk chikane fik grønjakkerne succes med deres kamp for en Hvid By, da Københavns konservative boligborgmester, Thustrup Hansen, stoppede tilflytningen og i 1987 endog valgte at flytte omkring 40 indvandrere familier væk fra Studsgårdsgadekvarteret på Østerbro. Men en mere almindelig effekt har været at fremprovokere reaktioner fra andre grupper i samfundet. Flere iagttagere frygter fx, at racismen medvirker til at radikalisere visse indvandrer miljøer. Således PET's årsrapport for 2004-2005, hvor det hedder, at “den ekstreme højrefløj” i kombination med “marginalisering af etniske og religiøse minoriteter potentielt kan medvirke til yderligere at fremme radikalisering

ringstendenser, som tillige kan udgøre et vækstgrundlag for terrorisme.” Inden vi ser nærmere på det aspekt, skal vi imidlertid skitsere en anden type reaktion, nemlig den antiracistiske mobilisering.

Allerede i 1980'ernes første halvdel kom det til sammenstød mellem bl.a. grønjakker og BZ'ere i København, men først med paraplyorganisationen Fællesinitiativet mod Racisme (FIR) i 1987 ser vi antiracistiske reaktioner af mere vedvarende karakter. Trods samarbejde med bredere kredse som SF, fagforeninger og det nyoprettede SOS Racisme var FIR længe et relativt snævert venstrefløjssanliggende domineret af mindre grupper som Venstresocialisterne, Internationale Socialister, Socialistisk Arbejderparti, forskellige solidaritetskomiteer og lokale antiracistiske initiativer; og det var også med en aktionsform typisk for den yderste venstrefløj, at man først vakte op-sigt, nemlig den fysiske blokade.

Da Den Danske Forening og andre højrenationale grupper fra 1987 begyndte at afholde offentlige møder i kommunale medborgerhuse, biblioteker, kroer m.m. landet over reagerede FIR med blokader og opfordring til de ansatte om at nedlægge arbejdet. Når politiet greb ind kunne det udvikle sig til tumult, ikke mindst fordi de aktionsvante BZ'ere begyndte at støtte op om blokaderne; ligesom de lokaler, som højregrupperne skulle benytte, ofte blev udsat for hærværk. FIR erklærede selv, at man ville “vogte som høge på den yderste højrefløj. Vi vil forhindre racisterne i at udbrede deres propaganda og hverve sympatisører. Vi blokerer deres møder, river deres plakater ned og overmaler racistisk graffiti” (Karpantschov 1999: 48). Da en demonstration i 1990 mod et besøg af højrepartierne Front National (Frankrig) og Die Republikaner (Tyskland) endte i regulær gadekamp, affødte det dog voldsom intern debat om BZ'ernes metoder.

Snart blev kontorer for indvandrerforeninger og venstrefløjspartierne tilknyttet FIR selv ramt af racistisk graffiti, hærværk og ildspå sættelser, der kulminerede 16. marts 1992, hvor en kraftig bombe raserede Internationale Socialisters kontor i København og dræbte

FIR-aktivisten, Henrik Christensen. 10.000 demonstrerede mod drabet og indvarslede en tid med større og politisk bredere antiracistisk aktivitet. Antiracistisk Netværk afløste FIR, og de autonomes Antifascistisk Aktion (AFA) kom på banen. I den modsatte lejr gik nazisterne i DNSB på gaden for første gang siden 2. Verdenskrig, ligesom Den Danske Forening demonstrerede på grundlovsdagene 5. juni og fik støtte fra voldelige racister fra White Pride og mere eller mindre nazistiske skinheads fra Dansk National Front, der ville forsvare foreningen mod antiracisterne.

I løbet af 1990'erne udspillede sig herefter en dramatisk ‘kamp om gaden’, idet antiracisterne søgte at hindre den nye højrefløj i at benytte udadvendt græsrodsaktivitet og det offentlige rum som politisk platform. Da det lykkedes køllebevæbnede skinheads at afvise AFA-aktivister fra Den Danske Forenings grundlovsmøde i Hillerød i 1994 steg optimismen blandt højrefløjens unge, der med egne ord fandt det “positivt at vinde”, og på grundlovsdagen året efter forsøgte et rekordstort antal på 100 danske og 50 udenlandske højrenationalister at følge succesen op. Men den såkaldte anti-antifa march blev en fiasko, da Den Danske Forenings ledelse distancerede sig fra de blafrende nazifaner, og da marchdeltagerne rantes af antiracistiske angreb uden at kunne slå igen eller bare gennemføre marchen som planlagt. Færre danskere deltog derfor, da 150 nazister måneden efter forsøgte sig med en march i Roskilde, og denne gang gik det endnu værre.

AFA-grupper havde besat flere punkter på nazisternes marchrute, og da politiet begyndte at fjerne blokaderne fik det blot hundreder af Roskildeborgere og deltagere fra en nærliggende demonstration af Antiracistisk Netværk til at støtte blokaderne med det resultat, at nazisterne måtte vende om og tage flugten ud af byen. Adskillige antiracister, nynazister og betjente kom til skade, men sejren var antiracisternes, så til lignende nazimarcher de følgende år dukkede flere og flere forventningsfulde modstandere op og tilføjede nazisterne yderligere nederlag, indtil nazisterne fra 1998

skruede ambitionerne ned til små, korte og hemmelige optog.

Kampen havde været voldsom og indbefattet episoder, hvor unge demonstranter gik til angreb på styrker på op til 800 betjente, der var udkommanderet til at beskytte nazisterne, men hvor også fredelige antiracistiske forsamlinger blev mål for politiets tåregasgranater. Volden mødte offentlig fordømmelse, men det er bemærkelsesværdigt, at den konkrete succes mht. at standse nazisterne var medvirkende til år for år at mobilisere et stigende antal deltagere i modstanden mod de nazistiske marcher. Bemærkelsesværdigt er tillige, hvordan den antinazistiske kamp førte til et hjerteligt samarbejde mellem det ved første øjekast umage par af sønderjyske landsbyboere og københavnske autonome fra AFA. Det skete i 1994 i forbindelse med protester mod en dansk-tysk nazicentral i Kværs, hvor lokale indbyggere efter intense sammenstød med både politi og hjelmklædte nazister tvang sidstnævnte ud af byen. "Det må man måske ikke. Men det hjalp jo", som en Kværsboer udtrykte det, og succesen motiverede straks til lignende protester i det nærliggende Kollund, indtil nazisterne også her rømmede deres aktivitetssted.

Omkring årtusindskiftet ser vi meget lidt udadvendt aktivitet fra nazister og andre højregrupper, og derfor demobiliserede også den antiracistiske bevægelse, der først og fremmest havde fået næring af at reagere mod højrebbevægelsens synlige møder og demonstrationer. Til gengæld formåede antiracisterne ikke at tackle det fremgangsrige Dansk Folkeparti og andre, der i de seneste år har udbredt forestillinger om en krig mellem civilisationer herunder islam og muslimer som en invaderende fjende og trussel mod et oprindeligt dansk-kristent folk. Under 'Muhammed-krisen' 2005-2006 mobiliserede især kulturpersonligheder og indvandrerorganisationer til demonstration for dialog og sameksistens, mens venstrefløjens antiracister mest gjorde sig bemærket, da man rutinemæssigt reagerede mod Dansk Front og lignende højregrupper, der igen så deres snit til at forsøge sig med offentlige forsamlinger. Nye sammenstød fandt sted, men

stadig uden at højregrupperne har kunnet sætte sig igennem som egentlig gadebevægelse.

Indvandrerprotester og ungdoms-uroligheder 1996-2008¹³

Midten af 1980'erne blev begyndelsen til en racistisk højrebbevægelse i Danmark, men indvarslede også et skift i indvandrenes sociale protester: Fra overvejende at have rettet sig mod forholdene i hjemlandet, er det nu forholdene i Danmark, som står i centrum for protesterne. Langt de fleste protester forløb fredeligt og roligt, og kun i sjældne tilfælde var der optakt til egentlige voldshandlinger, men fra midten af 1990'erne ser vi flere uroligheder med deltagelse af andengenerationsindvandre-re. Som hovedregel kan de unge indvandreres protester ikke sammenlignes med etniske danskeres fremfærd hverken i antal eller voldsomhed, dertil har indvandrerprotesterne generelt været for disciplinerede og fredelige.¹⁴ I hvert fald indtil det i februar 2008 for første gang eskalerede til oprørslignende tilstande.

I offentlighedens øjne fremstår uroen ofte som spontane reaktioner på racisme eller som en følge af social og økonomisk marginalisering. At disse forhold er til stede er givet, men det viser sig også, at de sjældent er tilstrækkelige til at udløse deciderede uroligheder, dertil kræves tilstedeværelsen af en konkret modpart. Om indvandreruroligheder i Storbritannien siger John Rex (1990: 90) således, at "in all these cases police action to deal with relatively minor offences lead to violent confrontations, burning and looting". Meget taler derfor for at se nærmere på forholdet mellem politiet og unge indvandrere, som det udspandt sig i forbindelse med en række uroligheder 1996-2008.

Det første eksempel er fra august 1996, hvor en konfrontation startede, da kriminalpoliti fra Gladsaxe var på Nørrebro for at ransage en lejlighed og blev mødt af omkring 20-30 unge andengenerationsindvandrere, der kastede sten mod de to politibiler, hvis dæk de skar op. Urolighederne gik dog hurtigt i sig selv igen, men blussede op, da ukendte ger-

ningsmænd senere på dagen kastede molotov-cocktails på Blågårds Plads. Ifølge en repræsentant fra Bydelserådet Indre Nørrebro går det ofte galt, når betjente fra andre stationer opererer på Nørrebro, og vedkommende udtrykte en generel frygt for at volden ville eskalere. Og godt og vel et år senere var Nørrebro, ifølge en øjenvidnerapport i *Jyllands-Posten* 14. juli 1997, nærmest ved at blive omdannet til en krigszone:

“Gadebelysningen er afbrudt. Bildæk og containere er sat i brand. Der kastes molotov-cocktails, ruder smadres og brosten brækkes op og flyder overalt. Lange rækker af politibetjente i kampuniform står opmarcheret skjold ved skjold indhyllet i røgen fra det brændende gummi” (jf. Hjarnø 1998: 51).

Igen var det forholdet til politiet der ser ud til at have udløst urolighederne. I det konkrete tilfælde var det tilråbet “bøsse”, som fik politifolk til at anholde en ung indvandrer med efterfølgende tumulter og håndgemæng. Forud for anholdelsen var gået et stigende antal sigtelser og anholdelser, og flere af de unge indvandrere giver udtryk for, at de er blevet stoppet adskillige gange af politiet og føler sig udsat for unødvendig magtudøvelse. En forsker som i en længere periode fulgte politiets patruljering peger da også på, at politiets opmærksomhed i særlig grad rettedes mod “unge mænd med mørk hud, hvis familie stammer fra Tyrkiet, Pakistan eller et mellemøstligt land” (Holmberg 1999: 130).

To år senere, i november 1999, er der atter omfattende uroligheder på Nørrebro. Denne gang var det en blanding af unge indvandrere og venstreorienterede autonome, der var på spil. Protesterne rettede sig mod udvisningen af en ung kriminel indvandrer. Modstanden var opstået i det venstreorienterede miljø, og som en ung mand med tilknytning til de autonome udtalte til *Ekstra Bladet* (8/11 1999), så kan man ikke

“Sende en ung mand på 23 år ud af Danmark, som er født og opvokset her i landet. Udvisnin-

gen er forkert. Og det var det, vi ønskede at protestere mod. [...] Og den eneste måde, vi kan få opmærksomhed om vores budskab i medierne, er ved at lave det, vi gjorde. Hvis vi havde lavet en fredelig demonstration, ville pressen ikke have skrevet om det, og vi ville ikke havde fået vores budskab ud”.

Men Nørrebro er ikke det eneste sted, hvor unge indvandrere og politi er stødt sammen. Det er fx også sket i Rosenhøj, en forstad til Århus, hvor unge indvandrerdrengene i 2005 smadrede vinduer og søgte at sætte ild til forretninger og offentlige institutioner. Episoderne forklares af en talsmand for nogle af de unge med, at:

“vore aggressioner er direkte rettet mod politiet. De ydmyger os dagligt. De trækker os ud af biler for øjnene af alle. De ransager vore hjem, ydmyger os for øjnene af vores familie og naboer og tramper på vores værdighed. ... De har ingen respekt for os. De slår os og behandler os, som om vi er fremmede dyr. – Vi vil ikke finde os i det mere” (Ekstra Bladet 1/11 2005).

I april 2006 fik en hårdhændet og, viste det sig, grundløs anholdelse af tre imamer på besøg fra Frankrig i Odensebydelen, Vollsmose, 100 unge indvandrere til at afbrænde bildæk og stene politiet ud af kvarteret. Politiet undskyldte efterfølgende behandlingen af imamerne, hvoraf den ene blev skubbet hårdt og fik flået sin hovedbeklædning af for øjnene af forsamlende unge fra kvarteret. “Vi lavede anholdelser, som virkede nedværdigende, og det bør ikke gentage sig,” udtalte en chefpolitiinspektør til *BT*.¹⁵ Og i maj 2007 eskalerede det til en weekend med ødelagte patruljevogne og molotovcocktails mod bl.a. en bus, da nogle betjente konfiskerede en fodbold fra en gruppe unge indvandrere foran Nivå Centret i Nordsjælland. “Der skal ikke meget til før de føler sig provokeret”, forklarede en betjent fra området, der fortsatte: “I fredags sparkede de en fodbold mod privatbiler og politivogne foran centret, og så måtte der gribes ind.”¹⁶

Det lignede således et velkendt mønster, da

en politibetjents knippelslag mod en ældre og lokalt vellidt palæstinensisk vognmand på Nørrebro i februar 2008 udløste uro med bål og stenkast i kvarteret. Men denne gang tog det hele et uset spring i omfang og voldsomhed. Efter to dage med sporadisk stenkast, enkelte brændende biler og tåregas på det indre Nørrebro spredte uroen sig til først andre københavnske kvarterer og forstæder og siden til Kalundborg, Slagelse, Ringsted, Nivå, Kokkedal, Birkerød, Odense, Århus og flere andre byer landet over. Efter et par ugers uro opgjorde rigspolitiet status til mere end 800 påsatte brande, hvorunder biler i hobetal var gået op i flammer, men også offentlige institutioner som skoler var brændt.¹⁷ Skaderne beløb sig til langt over 100 millioner kroner, og mere end 150 blev anholdt og mange fængslet. Talsmænd for de vrede indvandrerunge i epicentret på Nørrebro angav politichikaner især i forbindelse med politiets nye visitationszoner (se senere afsnit om politiet) som den væsentligste årsag, men også en generel nedladende og ydmygende omtale af muslimer fra politikere og medier blev nævnt af forskellige aktører.¹⁸

Der er meget få studier af forholdet mellem unge indvandrere og politiet, og man skal være forsigtig med at drage for håndfaste slutninger af vores ensidige fokus på politiet. Et fokus der alene har til formål at gøre opmærksom på det kontroversielle forhold, at politiets fremfærd – som også John Rex i citatet oven for var inde på – synes at være *en del* af årsagen til de unge indvandreres voldelige reaktioner. Ikke mindst en særlig type af betjente med ringe pædagogiske og diplomatiske evner, og som i stedet kendetegnes ved et kommanderende sprogbrug og en kort lunte til magtanvendelse, synes at volde problemer.¹⁹

At politiet som regel henholder sig til, at de alene går efter kriminelle elementer blandt de unge kan ikke skjule indtrykket af, at deres patruljering, og dermed 'politik på gadeplan' (Lipsky 1970; jf. endvidere Ansel-Henry & Jespersen 2003), har en afgørende indflydelse på protestforløbet – hvilket politiledelsen da også synes at erkende. Efter februar måneds

alvorlige uro i 2008 medgav politiet således, at mere drastiske dispositioner som patruljering på Nørrebro med kampklædte betjente fra politiets særlige indsatssektion, kan tænkes at have en utilsigtet provokerende effekt, hvorfor de pågældende patruljer og deres store indsatsvogne blev trukket tilbage.

Terrorhandlinger i Danmark 1946-2007

De seneste års internationale udvikling har sat fokus på terror, og uvilkårligt spørger man sig selv, om noget tilsvarende har fundet sted herhjemme. Før vi kan begynde et svar, må vi indkredse emnet og præcisere, hvad vi mener med terror til forskel fra andre former for voldelige aktioner. At grupper ulovligt blokerer trafikken eller arbejdspladser, besætter en bygning, støder sammen med politiet eller udøver almindeligt hærværk med et politisk sigte kan vanskeligt opfattes som egentlig terrorisme.²⁰

Tager vi udgangspunkt i den avisårbogsbaserede aktionsdatabase 1946-2004, så er det nærmeste vi kommer noget, der ligner terrorisme herhjemme, kategorierne 'vold mod personer' men i særdeleshed 'bombesprængninger'. I perioden 1946-2004 har vi således registreret 26 voldelige overgreb mod personer og 30 bombesprængninger. Eftersom mange af de episoder, der involverer overgreb mod personer er relativt harmløse – som når der kastes æg eller maling mod en politiker – koncentrerer vi, med få undtagelser, følgende fremstilling om bombesprængninger, ildspåsettelser og handlinger, hvor der er anvendt potentielt dødbringende knive og skydevåben, ligesom vi vil supplere med eksempler, der ikke har fundet vej til *Avisårbogen*.

Den første begivenhed vi er bekendt med er en håndgranat mod det kommunistiske dagblad Land & Folks boghandel i 1948; siden følger en bombe mod Land & Folks kiosk i 1956 i protest mod Sovjets indmarch i Ungarn samme år. Herefter skal vi frem til 1965, hvor Spies' rejsebureau udsættes for et bombeattentat pga. rejser til det dengang fascistiske Franco-Spanien. 1979 rammes Imperial Bio i

København af en bombeeksplosion udløst af Armeniens hemmelige hær for et frit Armenien; og i Århus raseres det britiske konsulat i 1980 af et brandattentat pga. Nordirland.²¹ Under havnearbejderkonflikten 1982-1983 ødelægges to aktionerende arbejdere Korn og Foderstof Kompagniets bygning på havnen i Esbjerg med en påsat brand.²² Den 22. juli 1985 forårsager en bombe mod det amerikanske luftfartsselskab North West Orient i København, at en tilfældig forbigående dræbes og 26 andre såres, samtidigt med at den jødiske synagoge i Krystalgade raseres af en bombe. Samme efterår eksploderer yderligere to bomber ved henholdsvis en jødisk købmand og Israeli Tours. I 1987 fængsles et medlem af Konservativ Ungdom og en medgerningsmand for bombeattentater mod den sovjetiske ambassade og mod bopælen for en kendt aktivist i den venstreorienterede Sydafrikakomiteén.²³ I samme periode kaster aktivister med udspring i BZ-bevægelsen, som tidligere omtalt, brandbomber mod diverse kontorer og filialer af multinationale selskaber herunder Shell, og ved 1980'ernes udgang, i 1988, dræbes en politibetjent i en skudveksling med røvere, der viste sig at stamme fra den venstreorienterede Kommunistisk Arbejdsgruppe bedre kendt som Blekingegadebanden.

Først med fængslingen af gruppens medlemmer i 1989 kom et stykke dramatisk dansk venstrefløjshistorie for dagens lys, nemlig at nogle unge aktivister allerede i 1970'erne – som konsekvens af venstrefløjens ufuldendte opgør med imperialismen og dertil hørende fattigdom og undertrykkelse – besluttede at satse på konkret og praktisk støtte til de befrielsesbevægelser i den 3. verden, der mest effektivt syntes at udfordre imperialistiske magter som USA og Israel. Midlet blev en illegal celle i Danmark, der bl.a. via partisantræning i Mellemøsten opnåede avancerede operative færdigheder, som gjorde gruppen i stand til at udføre store tyverier af militære våbendepoter og Danmarkshistoriens dengang største røverier, hvis udbytte blev kanaliseret til gruppens vigtigste samarbejdspartner, den marxistiske

palæstinensiske befrielsesorganisation, PFLP.

I 1992 forsøger andre venstreorienterede, den autonome Røde Bande, sig ligeledes med politiske bankrøverier, men uden tilnærmelsesvist samme professionalisme og udbytte som Kommunistisk Arbejdsgruppe.²⁴ 1994-1995 udløser en faglig kamp i Esbjerg atter meget omfattende hærværk, denne gang mod det konfliktramte Ribus-selskab og mod borgmesteren og politimesterens private hjem.²⁵ Værre gik det ud over amtsborgmester Laurids Tørnæs (V) hjem på samme egn, da han den 9. oktober 1998 sammen med sin kone i sidste øjeblik reddede sig ud af sit hus, der blev sat i brand antageligt i utilfredshed med politikerens rolle i lukningen af Ribe Sygehus.²⁶ 10. december 2002 vækkes Næstved-borgmesteren, Henning Jensen (S), og hans kone brat, da en bombe blæser en dør og flere vinduer ud i parrets hjem. I postkassen er efterladt et brev med tre patroner og en seddel med ordlyden: "Når du er uretfærdig, er vi ligeså."²⁷ Disse eksempler er blot de alvorligste af mange tilfælde af trusler, hærværk og vold mod danske borgmestre.²⁸ Nævnes skal også de såkaldte rockerkrige, hvor man har kæmpet om prestige og kontrol over den danske 'underverden'. Senest i 1997, hvor de to dominerende organisationer, Hells Angels og Bandidos, tørnede sammen under brugen af tunge våben.

Et særligt konfliktområde med mange personoverfald og attentatlignende aktioner fra 1980'erne til i dag, er hele flygtninge- og udlændingeområdet. Racistiske og højreradikale gerningsmænd kan her tilskrives en række potentielt dødbringende overfald med knive og skydevåben og bombeattentater og ildspåsatelser mod asylcentre, Røde Kors-kontorer og indvandrejede butikker samt mod antiracistiske aktivister og tilholdssteder, hvorunder en udlænding og en antiracist er omkommet.²⁹ Blandt tilløbende til egentlige væbnede grupper kan nævnes "SOS Danmark/The First Action Group", der i 1987 bevæbnede sig med skydevåben og stod bag mindst ét meget bestialsk racistisk overfald; ligesom en betjent i 1997 bliver skudt og såret under en dramatisk

anholdelse af en nynazist, der sammen med to andre nynazister efterfølgende idømmes mellem tre og otte års fængsel for brevbombeterror i samarbejde med den engelske nazistgruppe Combat 18 (Karpantschof 1999: 38, 134-8).

Men også fra den anden side har man talt voldens sprog. I 1994 kastede lokale antinazister benzinbomber mod nazistiske tilholdssteder i den sønderjyske landsby, Kværs, og i Greve ved København (Karpantschof 1999: 91, 105), ligesom formanden for Stop Islamiseringen af Danmark sammen med tre andre foreningsmedlemmer på vej til en demonstration i København i oktober 2007 fik tæsk med jernrør af ca. ni maskerede personer, der også ødelagde ofrenes biler. Et velplanlagt overfald som politiet tilskriver en længere serie af gensidig vold mellem "højre- og venstrefløj".³⁰ I 2000 satte en navngiven gruppe fra det venstreradikale miljø, Homoaktion, ild i direktøren for Udlændingestyrelsens bil, ligesom samme type antiracist mistænkes for et brandattentat mod Udlændingestyrelsens kontor i København samme år og ikke mindst for en meget omtalt ildspåsættelse af Integrationsminister Rikke Hvilshøjs (V) hus i 2005.³¹

Går vi videre fra racistisk og antiracistisk motiveret vold til den i de seneste år meget omtalte religiøst inspirerede vold, så kender vi faktisk ikke så mange konkrete episoder. Men blandt eksemplerne er islamisters trusler mod politikeren og den erklærede 'moderate muslim', Naser Khader, ligesom en underviser på Carsten Niebuhr Institutet på Københavns Universitet i 2004 blev overfaldet og pryglet af fem muslimske mænd, der ville straffe ham for at læse op af Koranen.

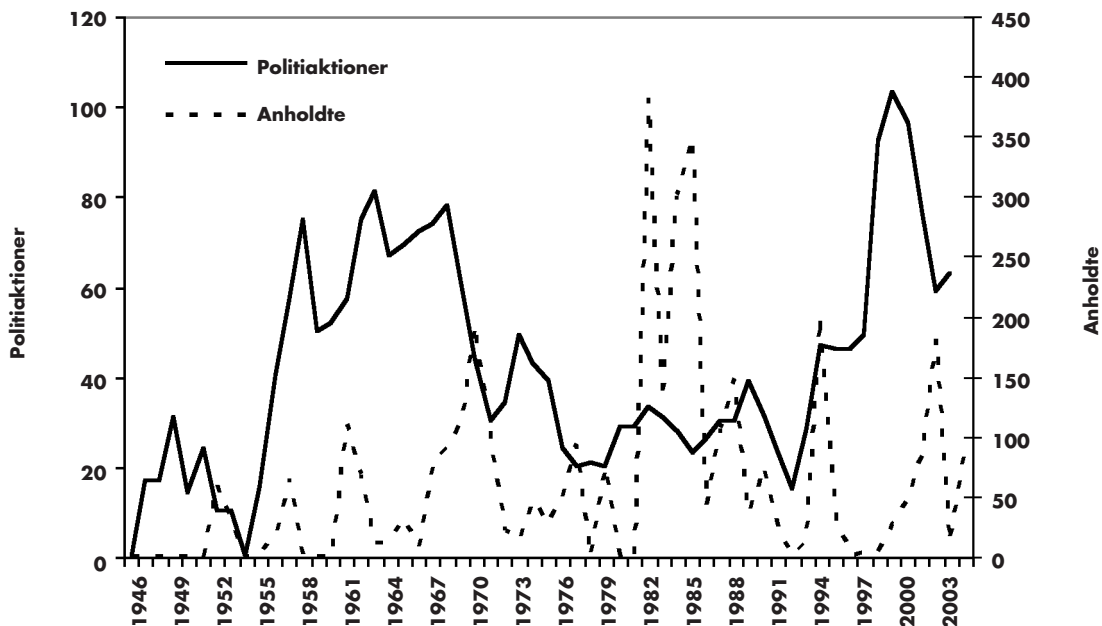
Hele dette udpluk af begivenheder viser, at det nærmeste, som vi hidtil er kommet, hvad der ligner terrorisme på dansk grund, er handlinger rettet mod bestemte organisationer, grupper og personer. Dvs. handlinger der inden for en specifik politisk konflikt søger at påvirke bestemte andre aktører, men som ikke sigter mod at skabe frygt i befolkningen i al almindelighed. Den menige dansker har med andre ord ikke været målet for disse aktioner til forskel fra den type al-Qaeda inspirerede

terror, som vi har set i Madrid 2004 og London 2005, hvor død og lemlæstelse ramte helt tilfældige tilstedeværende. Ifølge den nylige Vollsmosesag så har også danske islamister dog været i gang med planlægning af den type terror, men altså uden hidtil at virkeliggøre det.³²

Vollsmosesagen deler et markant træk ved mange af de øvrige begivenheder, som vi nu har hørt om, nemlig det internationale aspekt. En stor del af de bombesprængninger og ildspåsættelser, der har fundet sted i Danmark i efterkrigstiden, har været motiveret af konflikter i Europa eller Mellemøsten og gerningsmændene har ofte været politisk marginaliserede hjemlige grupper i samarbejde med internationale netværk – som fx Kommunistisk Arbejdsgruppe (Blekingegadebanden), der nærmest fungerede som en dansk afdeling af det palæstinensiske PFLP, eller den dansk-engelske nazistiske brevbombegruppe i 1997. Aktionerne i 1985 mod det amerikanske North West Orient og synagogen i Krystalgade viste sig senere at være et eksempel på ægte international terror i Danmark udført af en anden palæstinensisk gruppe, den lille og ikke særligt kendte PPSF, der fra sit hovedkvarter i Syrien havde beordret fire svensk bosatte palæstinensere til at "Slå til i København mod jødiske og amerikanske mål".³³

Et andet forhold, der skal fremhæves, er, at semivæbnede og terrorlignende aktioner i dansk efterkrigstid ingenlunde kan tilskrives venstrefløj alene. Vist er det, at mange brandattentater er udsprunget fra venstreorienterede miljøer som BZ'erne og de autonome, og at de bevæbnede medlemmer af Kommunistisk Arbejdsgruppe havde rod i en bredere antiimperialisme på venstrefløj – i øvrigt på linie med andre europæiske lande, hvor der efter ungdomsoprøret opstod socialistiske guerillagrupper som Brigado Rosso (Italien), Rote Armé Fraktion (Tyskland), CCC (Belgien) og Action Directe (Frankrig). Men, hvad der nogle gange glemmes, er, at også fra den modsatte fløj har antikommunistiske, konservative og højrenationale kredse i Danmark været arnested for angreb med skydevåben,

Figur 5: Politiaktioner og anholdelser 1946-2004

Kilde: Databasen kollektive aktioner i Danmark 1946-2004 (Avisårbogen 1946-2004).

Note: Antallet af politiaktioner er beregnet som et tre års glidende gennemsnit af (#politiaktioner*100/#konfrontationer).

bomber og ildspåsættelser mod venstreorienterede og udlændinge – helt i tråd med en antidemokratisk tradition på dele af den danske højrefløj. Og, hvad der ligeledes ofte glemmes, er, at de politiske yderfløje ikke har patent på voldsomme aktioner. Flere faglige konflikter som de omtalte havnearbejderstrejken og Ribus-konflikten er eskaleret til regulær sabotage, ligesom utilfredse borgere har udført attentater mod lokale politikeres hjem i vrede over politiske beslutninger og myndighedernes dispositioner.

Politiet og 'politik på gadeplan'

Et sidste forhold der skal trækkes frem er politiets rolle. Det fremhæves fra internationalt hold, at politiindsatsen øver en selvstændig indflydelse på voldsintensiteten (della Porta 1996), og de foregående afsnit har da også vist, at vil man forstå voldens karakter, er det

nødvendigt at inddrage politiet i analysen. Derfor følgende gennemgang med fokus på tre aspekter:

- *politiets fremfærd overfor demonstranter og aktivistmiljøer* herunder politiets strategi, taktik og kapacitet til håndtering af uro,
- *politikorpsets forhold til de politiske omgivelser*, der bevilliger ressourcer, gennemfører reformer, vedtager love o.a. med konsekvenser for politiets fremfærd, og
- *effekten af politiets fremfærd* forstået som indflydelsen på aktivisters strategi og aktionsformer og på forskellige samfundsgruppers opfattelse af politiet og dermed af staten og dens grad af legitimitet.

Begynder vi med *fremfærden overfor demonstranter og aktivister*, så har Jørgen Jepsen (1986: 281) i en af de få analyser på området omtalt politiets strategi som en overgang

“fra eftergiveness til konfrontation”. Gennem 1960’erne skulle politiet have givet efter over for “den gode fjende”, dvs. massebevægelserne, slumstormerne, demonstrationerne mod USA, de langhårede og narkomanerne. Oliekrisen i 1972 og opbremsning i den økonomiske vækst øgede strejkeaktiviteten og antallet af militante aktioner og førte til, at politiet blev sat ind mod aktionerende arbejdere, fysiske blokader, boligaktivister og antiautoritære unge, og ved midten af 1980’erne kunne Jepsen (1986: 302) se tilbage på en periode med vedvarende oprustning af politiet og en “stigende brug af hårdere metoder” herunder skydevåben mod periodens BZ’ere.

Set på baggrund af det stigende konfrontationsniveau, som vist i figur 1, forekommer Jepsens empirisk funderede ræsonnementer rimelige; sættes antallet af politiaktioner derimod op over for det samlede antal konfrontationer, som det er blevet gjort i figur 5, kommer man nærmest frem til den modsatte konklusion.

Det virker snarere som om, at politiet til at begynde med reagerede voldsomt og i panik over for nye aktionsformer, men i takt med at både antallet af konventionelle og militante aktioner steg kraftigt efter 1968, lærte de dels fordelene ved en mere henholdende taktik, og blev dels tvunget til at gribe mere selektivt ind pga. begrænsede ressourcer. Ser vi på kurven over anholdte, ligeledes i figur 5, kan der hentes belæg for, at nye taktiske aktionsformer fra starten blev mødt med en overreaktion fra politiets side efterfulgt af en mere selektiv (færre politiaktioner), men til gengæld hårdere fremfærd med flere anholdelser. En case-orienteret fremstilling kaster yderligere lys over denne problemstilling.

Ungdomsuroligheder i 1952, rock-and-roll-optøjer 1957, arbejdsconflikter og tilstødende gadeuroligheder i 1961 fik hurtigt politiet til at trække stavene (Blegvad 1964). Samme mønster gentoges i 1968-1970 i takt med at nye aktionsformer vandt frem. De store arrestationsbølger 1982-1985 udsprang dels af nogle voldsomme fysiske blokader, men også af de masseanholdelser, der fulgte i kølvandet på de mange ‘Ta’selv’aktioner, som en reaktion på

‘sultecirkulærets’ ikrafttræden 1. oktober 1982. Men også BZ-aktioner og happenings endte i masseanholdelser, som da mere end 300 personer arresteredes efter en urolig såkaldt Kulørte Klat-demonstration den 4. maj 1984. Flere af disse masseanholdelser erklæredes ved byretterne for ulovlige, og de anholdte ydedes erstatning. Det satte en foreløbig stopper for masseanholdelserne, og da der samtidigt rettedes voldsom kritik mod politiets fremfærd i forbindelse med blokader og ungdomsproblemer fra fagbevægelsen og offentlighedens side, var der tegn på, at politiet skiftede strategi. Der udarbejdes nye instrukser om ændringer i politiadfærden, nærpolitordningen udbyggedes i flere distrikter, og Politiskolen fremmede undervisningen i psykologi (Vestergaard, 1986: 142-148; Jepsen, 1986: 297-302).

Politiets (lejlighedsvis) hårde fremfærd overfor bestemte grupper hørte dog aldrig helt op, og i 1990’erne anholdtes fra tid til anden større grupper af autonome, ligesom den faglige Ribus-konflikt i Esbjerg 1994-1995 udløste mange anholdelser. Da 105 fra den såkaldte Klovnehær, der ville forhindre politiet i at fjerne nogle skurvogne på Christiania, blev arresteret i september 2005 var det imidlertid den største masseanholdelse i mange år³⁴ – og, skulle det vise sig, et varsel om at politiet for alvor var ved at genoptage denne praksis. Måneder senere, i februar 2006, blev således 160 demonstranter anholdt i Hillerød, da de ville protestere mod en nazistisk demonstration i byen,³⁵ og i september samme år begyndte den stribe af store anholdelsesaktioner mod Ungdomshussympatisører, der kulminerede den 6. oktober 2007 i Danmarks-historiens hidtil største masseanholdelse af 436 personer. Anholdelserne i forbindelse med kampen om Ungdomshuset 2006-2007 er endnu ikke kommet med i figur 5, men løber op i mere end 600 i 2006 og i nærheden af 2.000 i 2007 (Karpantschof 2008).

Tilsammen dækker disse tendenser over et dansk politi, der på linie med andre landes politikorps i løbet af efterkrigstiden har udviklet en mere professionel herunder en mere militariseret og specialiseret håndtering af demon-

strationer og uro (della Porta og Fillieule 2005, della Porta, Peterson og Reiter 2006).

Indtil 1970'erne havde politiet således ikke mange andre midler til urohåndtering end at indsætte ekstra mange betjente i bedste fald udstyret med militærets upraktiske stålhjelme. Under Kampen om Byggeren 1980 var betjentene iført særlige blå kampdragter, der dog ikke ydede nogen egentlig beskyttelse, samt lette plastikhelme med visir, og i de følgende år tonede den moderne indsatsbetjent frem med brandsikker heldragt, bedre hjelm, plastikskjold og benskiner samt tåregasgevær til spredning af folkemængder. Alt det er den synlige side af det danske politis militarisering, og som vi tidligere beskrev det i afsnittet om BZ-bevægelsen, så tog politiets oprustning i 1990'erne et yderligere spring frem mod det tungt udstyrede antiuro-politi vi ser i dag med let- og sværtsikrede indsatsvogne, betjente i fuldt harnisk med brynje, arm- og beskiner samt mængder af både kort- og langtrækkende gasgeværer.

En mindre synlig side af udviklingen gælder politiets mobiliseringsevne, organisering og styrende koncepter i indsatsen mod uro. Militarisering dækker her over større politistyrker, der er organiseret i grupper og delinger, underlagt en særlig kommandostruktur og trænet til disciplineret at parere ordre. I 1980'erne kom den militære inspiration til udtryk, når politienheder indledte et angreb ved at slå deres knipler i takt mod skjoldene, eller når man dannede "skildpadde-formation" direkte hentet fra de romerske legionærers taktikker. I dag er de skjoldbevæbnede betjente i falanks erstattet af en helt anderledes mobil og fleksibel indsats, hvor man med en forbedret mobiliseringsevne, kommandostruktur og radiokommunikation – i kombination med mere og bedre udstyr fordelt i specialiserede enheder som let- og sværtsikrede enheder, gasskytter, anholdelsesgrupper, reserver m.m. – er i stand til at udføre meget omfattende og komplekse operationer (Vittrup 2002).

Hvor dramatisk alt dette end kan forekomme, så betyder det ikke nødvendigvis en hårdere politifremfærd. Tværtimod indebærer

professionaliseringen af politiet også deeskalationskoncepter spændende fra diplomati med demonstranter til synlige massive politiofbud ("show of force"), der skal sikre freden gennem afskrækkelse. Målet er først og fremmest at forebygge, at uro overhovedet opstår, og det sker bl.a. gennem det moderne politidiplomatis bevidste opdeling i 'gode' og 'dårlige' demonstranter. Med en blanding af løfter og trusler søger politiet på den måde at få kontrol over en given protestkampagne ved (a) at bringe så mange som muligt over i lejren af 'gode' dvs. fredelige, samarbejdsvillige og adlydende demonstranter, der ikke volder politiet nogen problemer, og (b) at splitte demonstranterne så de ulydige og voldelige isoleres, hvorved de, om det skal være, nemmere kan nedkæmpes – og som en sidegevinst har billedet af nogle som 'dårlige' demonstranter på forhånd legitimeret eventuelt hårdhændede politiindgreb (della Porta og Fillieule 2005; della Porta, Peterson og Reiter 2006).

Er det alligevel lykkedes at mobilisere mange til potentielt urolige demonstrationer, kan politiet stadig vælge en *defensiv, tolerant stil* med "peace-keeping" som strategisk mål, dvs. at man indtager en tilbagetrukken rolle og accepterer fx maskerede demonstranter, så længe de er fredelige, og tålelige forstyrrelser af den offentlige ro og orden mod til gengæld at undgå unødvendig eskalation. Vælges derimod en *offensiv, nul-tolerance stil* med håndhævelse af lov og orden for enhver pris, fx fordi man vurderer, at demonstranterne uvægerlig er indstillet på ballade, iværksættes målrettede angreb mod udvalgte uromagere eller endog præventive angreb og opløsning af hele forsamlinger med det formål at kvæle værre voldsomheder i opløbet.

Inden vi ser nærmere på, hvad politifremfærdens så betyder for demonstranterne, skal vi have et rids af *de politiske betingelser for politiets urohåndtering*. Politiets magtudøvelse begrænses som bekendt generelt af grundlovens bestemmelser om bl.a. demonstrationsfrihed, af almindelig domstolskontrol og af det almindelige demokratiske liv herunder spørgsmål fra folketinget ofte som reaktion på

mediernes dækning af politiets indsats. Som eksempler kan nævnes opløsningen af den særlige uro-patrulje fremkaldt af de i forvejen berygtede civilbetjentes adfærd under kampene 18. maj 1993 og daværende justitsminister Erling Olsens (S) stop for politiets Christianiakampagne senere samme år efter medieafsløringer af betjentes brutalitet. Meget sigende for politiets fremfærd på Christiania i denne periode blev betjente fotograferet med T-shirts med tekster som “Adolf Hitler – European Tour 1939-45” og “Christiania Rangers. CA-gruppen. Station 4” med henvisning til en gruppe betjente fra Københavns Station 4, der frivilligt meldte sig til tjeneste på Christiania (CA),³⁶ hvorefter Justitsministeren greb ind i december 1993 og beordrede en afvikling af politiets ekstraordinære indsats på fristaden.³⁷

Omvendt synes visse forhold i det offentlige og politiske liv at hæmme i hvert fald nogle aktørers villighed til at kritisere politiet. Således udnyttes omtalen af kritisabel politifremfærd flittigt af aktivister og deres sympatisører, og fra den anden side reagerer politikredse herunder Dansk Politiforbund på kritik med beklagelser om hetz og manglende forståelse for betjentenes situation. Som resultat antager den offentlige debat nemt en polariseret karakter styret af stærke sym- og antipatier, hvor der sættes lighedstegn mellem kritik af politiet og legitimering af aktivisters vold.

På det parlamentariske niveau prioriterer de borgerlige partier per tradition “lov og orden” og et godt forhold til politiet, ligesom Socialdemokratiet har varetægelse af betjentenes tarv som offentlige lønarbejdere som del af deres politik. Typisk for situationen blev den første Amnesty-rapport af sin art, der i juni 1994 kritiserede det danske politi for mishandling af bl.a. demonstranter og christianitter, blankt af fejret af den konservative formand for Folketingets retsudvalg, Henning Grove, som “uretfærdig” og “vildt overdrevet”, ligesom Venstres retsordfører, Inge Dahl-Sørensen, betegnede rapporten som en “hetz mod danske politifolk” iværksat af bl.a. “Amnestys venner i det københavnske BZ-miljø”.³⁸ Tilsvarende affærdigede Justitsminister, Lene Espersen (K), en

kritik af politiets Ungdomshusindsat fra FN’s komité mod tortur med blot at udtale: “Jeg mener ikke, at der i dag er belæg for at sige, at der er anvendt overdreven brug af magtmidler.”³⁹ Kun en fraktion af Folketinget, i dag fortrinsvis Enhedslisten og SF, afkræver lejlighedsvist politiet forklaring på kontroversielle indsatser og må da træde varsomt i den polariserede debat for ikke at fremstå som sympatisører af ‘kriminelle og ballademagere’. Der er ganske enkelt ikke mange stemmer i en meget politisk kritisk position, og som konsekvens er politiet relativt fredet af det store politiske flertal. Det ligner da også et mønster, at politiets krav om flere ressourcer, mere udstyr, udvidede beføjelser og modvilje mod uafhængige undersøgelser imødekommes langt hen ad vejen.⁴⁰

Ved siden af den brede politiske opbakning kan de seneste årtiers løbende oprustning af politiet også tilskrives et fundamentalt strategisk hensyn. Under de omtalte Kampen om Byggeren 1980 og BZ-opstanden i 1986 mistede ordensmagten helt kontrollen med større bydele i adskillige dage, og sådanne situationer vil enhver stat søge at sikre sig mod. 18. maj 1993 var det lige ved at gentage sig, hvilket var en væsentlig baggrund for den følgende styrkelse af politiets antiuro-midler, og da politiet i forbindelse med Ungdomshusoprøret i 2007 igen var på hælene udløste det uden videre en ekstrabevilling på 51 millioner kr.⁴¹

Dertil kommer en nylig oprustning på lovgivningsområdet med to ændringer af straffelovens såkaldte opløbsparagraf som det vigtigste. I maj 2000, dvs. under den daværende socialdemokratiske ledede regering, vedtog Folketinget således et forbud mod maskering (§ 134b), hvorefter personer kan anholdes og straffes for at maskere sig eller alene for at være i besiddelse af genstande (huer, halsklude m.m.), der egner sig til at sløre identiteten. Da politiet i forvejen kunne anholde personer, som, maskerede eller ej, udøvede eller mistænkte for at forberede sig på “grov forstyrrelse af den offentlige ro og orden”, repræsenterer den nye § 134b en udvidet mulighed for at gribe ind også i fredelige forsamlingsforbud for nogle varslede og befrygtede protester

mod samme års EU-topmøde i København vedtoges desuden i juni 2002, nu under den borgerlige V-K-regering, en forhøjelse af strafferammen for overtrædelse af § 134a fra seks måneder til halvdan års fængsel, hvilket præcis er betingelsen for at kunne varetægtsfængsle sigtede for deltagelse i opløb. I 2004 indførtes de såkaldte 'præventive anholdelser' via en ændring af ordensbekendtgørelsen (tidligere politivedtægten), hvorefter personer lovligt kan tilbageholdes i op til seks timer uden at være sigtet for noget, og 2006 fik politiet med de såkaldte 'visitationszoner' tilsvarende lov til at standse og ransage enhver, der opholder sig i en sådan zone. Sammen med V-K-regeringens 'terrorpakke' (2002), der i samme ånd tillader generel overvågning af befolkningen, har hele denne udvikling fået kritikere til at advare mod 'politistat', fordi de nye politibeføjelser bryder med klassiske retsikkerhedsprincipper og tillader vilkårlige politiindgreb som frihedsberøvelse, ransagning og overvågning af borgere, der end ikke er konkret sigtet eller anklaget for noget.

På gaden betyder disse tiltag friere rammer for præventive (dvs. inden nogen faktisk har gjort noget) og offensive politiindsatser samt en kriminalisering af førhen lovlig adfærd og klart strengere repressalier som fængselsstraf for ordensforstyrrelser, der tidligere typisk blot udløste bøder. Domstolenes underkendelse af politiets masseanholdelse af en hel demonstration i Hillerød 4.2. 2006 illustrerer, at der ikke desto mindre stadig sættes grænser for magtudøvelsen,⁴² men det er samtidigt et faktum, at det historisk store antal anholdelser og varetægtsfængslinger i forbindelse med kampen om Ungdomshuset dækker over en hidtil uset repression i Danmark.

Formålet med den beskrevne optrapning er jo at begrænse og gerne helt undgå uro i gaderne, og det fører naturligt til spørgsmålet om, *hvordan politiets fremfærd påvirker demonstranter, aktivister og diverse oppositionelle miljøer*. Som udgangspunkt ved vi, at repression ikke har nogen entydig effekt. Sættes ordensmagten ind overfor politiske bevægelser er det et tveægget sværd, der nok

kan kve oprørske miljøer, men som lige så ofte styrker sammenholdet og provokerer flere til protest mod, hvad man oplever som uretfærdig undertrykkelse. Op gennem efterkrigstiden ser vi således, at (truslen om) repression afskrækker folk fra deltagelse i bestemte konflikter eller i bestemte former for aktion, ligesom det omvendte: at (beretninger om) politiovergreb forstærker aktivisternes vilje og bringer nye sympatisører på gaden.

Repressionen kan helt afskrække fra at gennemføre aktioner, men en mere almindelig effekt er, at de pågældende kampagner fortsætter, men i forandret form efter taktisk ændring af aktionsformer og skift i strategi, hvilket igen kan føre protesterne i to forskellige retninger: en *blødere retning* med mere fredelige, men også mindre udfordrende aktioner og en *hårdere retning*, hvor man søger at bevare initiativet overfor politiet ved at optrappe midlerne.

Især for grupper, hvor aktionsvåbnet er den vigtigste politiske ressource, er den bløde vej ikke uden problem. Man risikerer, at aktionerne mister deres afgørende evne til (udadtil) at insistere på offentlighedens stillingtagen og til at presse politikerne med usikkerhed om, hvad situationen kan udvikle sig til, samt evnen til (indadtil) at aktivere og fastholde sympatisører gennem følelsen af at udrette noget og troen på at situationen er i bevægelse. En typisk måde at overvinde problemet på er udfordrende, men ikkevoldelige happenings og ulydighedsaktioner samt at udvide konflikten med alliancer og dermed fastholde presset på politikerne gennem fornyet usikkerhed om, hvor meget protesterne kan ende med at sprede sig.

Hvorfor ser vi så alligevel, at unge aktivister igen og igen slår ind på den personligt omkostningsfulde og politisk risikable hårde vej? Det gør vi bl.a. pga. den logik, at når de fredelige demonstrationer ikke fører til resultat og bevægelsen trues af dalende interesse, fristes aktivisterne til at optrappe aktionerne i håb om at komme tilbage på den offentlige og politiske dagsorden. Men vi ser det netop også pga. politiet. Ligesom politiets urohåndtering til dels er en reaktion på aktivisternes meto-

der, virker den omvendte mekanisme, at en hård politifremfærd kan have den utilsigtede effekt at opildne flere til mere radikale protester. Det er et historisk og internationalt velkendt fænomen: jo mere brutal og uretfærdig ordensmagten fremstår, desto nemmere er det at legitimere militante aktioner og desto stærkere vokser ønsket om og succesoplevelsen ved at slå igen og 'straffe' den uretfærdige stat (della Porta og Fillieule 2005: 233).

Det så vi netop i forbindelse med kampen om Ungdomshuset. Efter politiets rydning var demonstranternes populære fællessang: "*Uii, uii, that's the sounds of the police ... uii, uii, that's the sounds of enemies!*",⁴³ som oftest suppleret af skove af hævede 'fuck'-fingre. Men det stopper ikke der. TV-indslag viser maskerede og hjelmlædte aktivister flå gitrene af politiets pansrede hollændervogne, anholdte der befries og jublen, da en 'hollænder' indhylles i flammer efter to fuldtræffere fra molotovcocktails.⁴⁴

Som vi har set det med 1980'ernes BZ'ere, så er en radikal og militant adfærd resultatet af en kompleks proces af både interne faktorer som aktivisternes egen ideologi og aktionskultur og eksterne faktorer som forholdet til politikerne og ikke mindst ordensmagten. Fokuserer vi på sidstnævnte, så har danske demonstranter også længe før BZ'erne udviklet deres metoder som svar på politiets indsats. Som Morten Thing (2007) tidligere bemærkede om Vietnambevægelsen 1968-1970, ser vi her "demonstrationsteknikker, som matchede politiets [...] taktikker", hvilket han uddyber med:

"Det kunne være demonstrationsværn af særligt store og veltrænede folk, som kunne danne skjold mellem politiet og demonstrationen. Det kunne være beskyttelse i form af hjelme eller ligefrem bevæbning med køller og stave. Det kunne være udvikling af taktikker til at forvirre politiet ved at sprede grupper andre steder i byen, som ved hjælp af hærværk krævede øjeblikkelig politiindsats, som skulle trækkes fra hovedindsatsen ved demonstrationen."

Ligesom BZ'erne, og før dem Vietnamaktivisterne, optrappede deres metoder i et samspil med politiet, så drager også vore dages demonstranter deres taktiske lære af mødet med 2000-tallets politi. Under Ungdomshusoprøret 2007 så vi således brændende privatbiler i gaderne som aldrig før i Danmark, netop som et taktisk modtræk til politiets hollændervogne, hvis manøvrer muligheder dermed blev begrænset. Efter oprørsdagene 1-3. marts gik aktivisterne generelt tilbage til den bløde stil, men under fornyet uro omkring Christiania 14. maj måtte politiet på trods af vedvarende salver af tåregas opgive at rydde gaden og sætte hollændervognene i bakgear pga. usædvanligt hårde modangreb med byger af brosten, molotovcocktails og krysantembomber. Med disse billeder på nethinden kan vi konstatere, at politiets militarisering ikke har forhindret den københavnske gadeuro i lejlighedsvist at udvikle sig til nærmest 'nordirske' tilstande, og vi vil herunder fremhæve nogle måder, hvormed politiet selv kan have bidraget til, at det overhovedet er kommet dertil.

På papiret synes politiet bedre klædt på end nogensinde til at håndtere kollektiv uro på en for samfundet hensigtsmæssig måde. Den tidligere beskrevne professionalisering har øget politiledernes kompetence til at skifte mellem den tilbagetrukne, tolerante stil og den offensive, nul-tolerance indsats i en svær balance mellem hensynet til den offentlige fred og hensynet til lov og orden. Som også beskrevet er politiets indsats blevet mere selektiv, således at der ikke fares frem med trukne stave og arrestation mod enhver forseelse. Blandt talrige eksempler kan nævnes, at politiet i 2006 undlod at gribe ind overfor 97 ulovlige blokader af døgninstitutioner trods en politianmeldelse fra Århus Kommune;⁴⁵ og da utilfredse lastvognschauffører i november 2007 blokerede havne og grænseovergange afholdt politiet sig ligeledes fra at gribe ind overfor ulovlighederne, for, som en politikommissær udtrykte det: "det er en faglig konflikt, som vi som politi ikke skal blande os i."⁴⁶ På samme måde slår politiet nogle gange til mod demonstranter, der overtræder maskeringsforbuddet, mens man andre

gange, især hvor demonstrationerne er store og har bred deltagelse af andre grupper, lader de maskerede i fred.⁴⁷ Politiet kan med andre ord vælge at se situationen an og vurdere det hensigtsmæssige i en politiaktion, men også hvilken form for indgriben, der i givet fald vil være formålstjenlig. Til forskel fra de netop omtalte blokader udsættes nogle samfundsgrupper for, hvad de selv oplever som en slags 'selektiv politistat.' Vi taler især om grupper som BZ'erne, Ungdomshuset og Christiania – men også om unge indvandrere, hvor politiet til tider vælger nul-tolerancen og sætter ind med en endog ganske hård undertrykkelse, og det er her problemerne melder sig.

Blandt aktivister og sympatisører af disse miljøer fremmes en radikaliserings og mistillid til staten, hvor man oplever, at politiet selv bryder reglerne og sætter ind med en voldsomhed ude af proportion og med en vilkårlighed, der rammer tilfældige. I praksis er politiets indsats da heller ikke så 'pæn' som i lærebøgerne, og det kan ikke nægtes, at en række episoder er velegnede ingredienser i aktivisternes fortællinger om den uretfærdige stat. Det kan heller ikke nægtes, at der internt i politiet udvikler sig særlige fjendebilleder af grupper som unge mandlige indvandrere, christianitter, BZ'ere og Ungdomshuset, hvilket er naturligt på baggrund af, hvad betjentene udsættes for – således blev ifølge Københavns Politiforening 106 betjente kvæstet på Christiania i den periode 1992-1993, hvor den selvbestaltede politigruppe, Christiania Rangers, opstod.⁴⁸ Men politiets fjendebilleder er selv sagt noget, der øger risikoen for uretmæssig behandling af aktivister og sympatisører af de pågældende miljøer, sådan som det netop var tilfældet med Christiania Rangers.

Vi ser også voldsomme ransagninger med døre, der sparkes ind i private hjem, venstrefløjelokaler, institutioner mm., og vi ser demonstrationer, der opløses eller forhindres i at gå de ønskede ruter samt betjente, der provokerer demonstranterne med skub i ryggen, fordi disse angiveligt ikke marcherer hurtigt nok. Vi ser episoder, hvor politiet angriber siddende aktivister med tåregas og hunde, hvor an-

holdte få tæsk og hvor ikke kun uromagere, men også fredelige demonstranter, tilskuere, forbigående samt journalister, fotografer og TV-hold trues, hånes, arresteres, skubbes eller simpelthen slås ned af betjentene – ikke sjældent med knippelslag direkte mod hovedet i strid med politiets stavreglement.⁴⁹

Det vigtige er her ikke om politiets fremfærd er berettiget eller i det mindste forståelig, men, at den opleves som vilkårlig og overdreven brutal. En oplevelse, der fremmer en generel mistillid til 'systemet', fordi man videre opfatter det som om, at regeringerne og de fleste partier ukritisk bakker politiet op samtidigt med en udbredt følelse af, at det officielle klagesystem kun helt undtagelsesvist hjælper borgerne mod politiet. Dertil ser man gentagne afvisninger af uafhængige undersøgelser på trods af talrige eksempler på, at politiets forklaringer om kontroversielle episoder ikke stemmer overens med de faktiske begivenhedsforløb.⁵⁰ Og for at gøre ondt værre: trods mange tilfælde, hvor domstolene har erklæret masseanholdelser for ulovlige fortsætter politiet ufortrødent med denne praksis; og på et område, hvor vi har særlig grundig dokumentation for uacceptabel politiadfærd, nemlig Christiania, er overgrebene blevet ved at gentage sig. Da DR-dokumentaren, "Grå Zone", tilbage i november 1993 viste afslørende TV-optagelser af betjentes holdning og fremfærd overfor christianitterne, fik det lektor i strafferet, Jørn Vestergaard, til at udtale sig usædvanligt skarpt. "Min kvalmegrænse er nået", var hans reaktion på optagelserne, som han tillige mente illustrerede "et fast mønster" af "systematiske overgreb" begået af politiet.⁵¹ Mange år senere kunne man stadig se tilsvarende optagelser.⁵² Det kan derfor vanskeligt undgås, at man i nogle miljøer føler sig svigtet på et af demokratiets kernepunkter: retten til beskyttelse mod overgreb fra statsmagts side. Man oplever kort sagt selve staten og de demokratiske institutioner som uretfærdige og dermed illegitime, og når staten ikke opfører sig ordentligt, hvorfor skal man så selv? Eller som de råber i gaderne: "No justice, no peace ... fuck the police!"

Efter årtier med vedvarende oprustning af politiet kan vi lidt provokerende spørge: 'hvad skal det nytte?' Større politiopbud, udvidede magtbeføjelser, mere tåregas, flere anholdelser og hårdere straffe har øjensynligt ikke forhindret nye udbrud af politisk betinget uro – tværtimod: Ungdomshuskonflikten 2007 og indvandreruroen 2008 var nogle af efterkrigstidens mest omfattende og ødelæggende op-tøjer overhovedet. Parallelt hermed synes politiets fremfærd at have bidraget til en særdeles radikal mistillid til staten blandt især dele af ungdommen, hvor respekten for ordensmagten er nærmest ikke-eksisterende, hvis man ikke ligefrem gør det til et mål i sig selv at få ram på politiet med sten og molotovcocktails. På den anden side må man sige, at statsmagtens dilemma er noget nær uløselig. Holder politiet sig helt tilbage får aktivisterne blot frit spil, og sættes for hårdt ind risikerer man at fremprovokere unødigt eskalation og radikalisering.

Vold, politik og demokrati i Danmark i et internationalt og teoretisk perspektiv

Vor ensidige fokus på den politiske vold i Danmark skal ikke efterlade et indtryk af et land hærget af evige gadeoptøjer, blokader, hærværk, besættelser, politivold og andet af samme skuffe. Set i en international sammenhæng må det samlede voldsniveau i Danmark betragtes som lavt – går vi ud fra; for nogen skudsikker international statistik på dette felt foreligger simpelthen ikke. De sammenlignende undersøgelser, som vi har kendskab til, baserer sig på et meget spinkelt materiale. Til gengæld placerer de alle Danmark som et land med få voldelige konflikter.

Ekkert Zimmermann (1989; jf. endvidere Zimmermann 1980) har med data fra *World Handbook of Political and Social Indicators* (Taylor & Jodice 1983) rangordnet i alt 19 vest- og sydeuropæiske lande efter omfanget af voldelige aktioner 1973-1982. Og hvad enten man regner i absolutte eller relative størrelser, ligger Danmark sammen med de øvrige nordiske lande helt i bunden hos gruppen af

lande med meget få voldelige konflikter. Og uden at gå i detaljer med Zimmermanns noget usikre forklaring tyder meget på, at det først og fremmest er Danmarks historisk rodfæstede og stabile demokrati, solide økonomiske velfærdssystem og etnokulturelle homogenitet, der er afgørende for Danmarks internationalt lave placering (jf. også Koopmans 1996).

Tilnærmelsesvis samme resultat når Michael Nollert (1995) frem til. Hans studie, der ligeledes benytter konfliktdata fra *World Handbook* viser, at vestlige demokratier med neokorporative magt- og styringssystemer har et lavere konfliktniveau end lande med pluralistiske systemer. Neokorporatismens indbegreb af bedre økonomisk styring, mindre økonomisk ulighed og inkorporeringen af funktionelle interesseorganisationer (især faglige organisationer og erhvervsorganisationer) i den makroøkonomiske fordelingspolitik reducerer spændingerne i samfundet. Især stærke regeringsbærende socialdemokratier støttet af en stor og centralistisk fagbevægelse med en vis succes, som det har været tilfældet i Danmark efter 2. Verdenskrig, er medvirkende til at dæmpe spændingerne på arbejdsmarkedet og tage brodden af den politiske utilfredshed. (Mikkelsen 1992).

Hvad disse to studier fortæller os er, at lande med velkonsoliderede demokratiske institutioner rodfæstet i brede folkelige bevægelser og organisationer, der garanterer en nogenlunde ligelig fordeling af samfundsgoderne, fremmer politiske løsninger uden nævneværdig brug af vold, modsat de mere elitestyrede liberale demokratier med større social ulighed og tydelige klasse modsætninger. Etnokulturel homogenitet, og det vil i denne forbindelse sige lande uden større etniske, sproglige, religiøse og nationale mindretal, har ligeledes færre åbne konflikter, der kan munde ud i deciderede kollektive voldshandlinger. Om de seneste årtiers svækkelse af det traditionelle velfærdssystem, den neoliberale politik og øgede ulighed samt de nu synlige indslag af etniske minoriteter i befolkningssammensætningen så vil gøre Danmark til et mærkbart mere uroligt land, må fremtiden vise – hvis det ikke allerede

de ér ved at vise sig med de seneste års store demonstrationer og mange optøjer.

For nuværende kan vi konstatere, at Danmark i kraft af sin politiske, økonomiske og kulturelle infrastruktur længe har fremstået fredeligere og mindre præget af vold end så mange andre lande. Det skal imidlertid ikke afskære os fra at dissekere voldens natur, for når den endelig forekommer, står politikerne, medieerne og dele af offentligheden uforberedte og uforstående over for, hvad der egentlig foregår. Derfor begynder vi denne opsummering med at understrege de vigtigste forudsætninger for at forstå rationalet bag forekomsten af kollektive protestaktioner og dermed også forekomsten af kollektiv vold.

Kollektiv vold, strategisk interaktion og rationalitet. For det første kan vi konstatere, at kollektiv vold ikke udspringer af psykologiske faktorer eller personlige karakteristika. Volden er snarere strukturelt betinget og baserer sig på viden om og indlæring af bestemte aktionsformer. Den strukturelle dimension henviser til at samfundets mange sociale aktører ikke har lige privilegier og adgang til politisk, økonomisk og kulturel magt og ressourcer. De sociale aktører har derfor også forskellige udgangspunkter for at varetage deres interesser, hvilket – sammen med overleveret viden om kollektive aktioner og deres effekter – er baggrunden for deres valg af aktionsformer. Med andre ord, vi har at gøre med rationelle strategiske valg og overvejelser om fordele og ulemper ved at benytte forskellige aktionsformer, der tages og føres ud i livet i interaktion mellem to eller flere aktører.

Det er ikke kapitalstærke grupper eller centrale politiske aktører, der griber til vold – de har andre og mindre omkostningskrævende måder, hvormed de varetager deres interesser – men derimod grupper, der i situationen er økonomisk trængte eller politisk marginaliserede som i tilfældet med blokerende arbejdere, radikale antiimperialister og tilhængere af 'selvstyrende fristeder' samt i sjældnere tilfælde miljøer som unge indvandrere, nynazister og utilfredse naboer til asylcentre.

Deres væsentligste ressource er uformel organisering og en stærk fælles identitet, mens de til gengæld står sig dårligt i forhandlinger med politikerne og ofte bliver mødt af politistyrker. Vedvarende sammenstød får mange aktivister til at trække sig, men, som vi har set adskillige eksempler på, sammenstødene mobiliserer også nye aktivister og forstærker gruppeidentiteten. Fortsætter konfrontationerne skærpes også de politiske modsætninger, og dermed opstår nye muligheder for alliancer af hensyn til hvilke, man ofte vil veksle mellem de voldelige aktionsformer og mere fredelige konsensusprægede aktiviteter.

I det hele taget ser vi, at langt de fleste aktivistgrupper og egentlige politiske bevægelser først og fremmest benytter fredelige aktionsformer for at gøre omverden opmærksom på deres rettigheder og krav. Først hårdt presset – når man længe nok er blevet ignoreret af politikerne, når man virkelig føler sin værdighed krænket eller gentagne gange er provokeret af politiet – griber man til voldelige midler, sådan som vi har set med BZ'erne, unge indvandrere og ungdomshustilhængere. Dermed ikke sagt, at aktivister ikke selv provokerer og angriber politiet. Men når det sker, er det som regel først langt inde i et konfliktforløb, der er begyndt fredeligt og siden eskaleret efter at politiet er sat ind. Mange af de voldelige episoder, vi har gennemgået, vidner således om, at aktivisterne først i en sen fase tyer til vold, og at de veksler mellem brugen af vold, fredelige aktioner og forhandlinger ud fra overvejelser om, hvad der tjener dem bedst på kort og lang sigt.

Kort sagt, på alle områder er der tale om strategiske overvejelser, der må tilskrives grupper med en vis grad af organisatorisk og logistisk kapacitet. At udfaldet langt fra altid står mål med intentionerne skyldes alene, at der i alle konflikter optræder mere end én aktør. Der er altid en modpart, og som regel skiftende alliancepartnere, hvad der gør enhver situation uforudsigelig og uoverskuelig – for alle parter (Klandermands 1997). Vores understregning af voldens rationale udelukker således ikke det utilsigtede og bestemt heller ikke følelser og spontanitet. Men ønsker vi at analysere

og forstå længerevarende konfliktforløb, gør vi klogest i at betragte aktørerne som rationelle i deres valg af aktionsformer og i den forbindelse tage hensyn til, hvorledes grupper og bevægelser bevidst mobiliserer følelser i kampen om tilhængere og den offentlige opinion (Amizade & McAdam 2001). I denne proces spilles på frygt, vrede, forhånelser, medlidenhed, glæde, håb, respekt, tillid, stolthed mv., som led i en fortælling om 'os' over for 'de andre'; eller med lidt andre ord, fortællingen indgår i konstruktionen af stærke identiteter og bliver i den forstand til identitetspolitik.

Når vi har gjort meget ud af at fremhæve konflikternes rationelle dimension, så skyldes det at især tidligere forskning fremhævede 'massens' instinktive, følelsesladede og irrationelle adfærd (LeBon 1895; McPhail 1991; Schnapp & Tiewes 2006). Tanker der flød sammen med en lang tradition blandt konservative og anti-demokratiske tænkere for at se sociale oprør som udtryk for et spontant sammenrand af kriminelle, fattige, socialt udstødte og psykisk uligevægtige. Denne opfattelse er i det store og hele i dag forladt i historie- og samfundsforskningen (Rudé 1964; Tilly et al. 1975; Mikkelsen 1986; Rule 1988), men trives ikke desto mindre i bedste velgående blandt journalister og nyhedsproducenter, og er ofte det indtryk politikere og andre magthavere ønsker at formidle videre til offentligheden. Et indtryk der, mener vi, ikke har meget på sig.

Et nationalt og internationalt aktions-repertoire. I tråd med det rationelle og strategiske argument finder vi, at visse former for voldelige aktioner spreder sig i kraft af en lære- og innovationsproces, ikke kun mellem grupper og institutioner i det enkelte land, men også på tværs af landegrænser (Mikkelsen 1999; Tarrow 2005). Internationale forhold i form af militær intervention, højreorienterede kup, atomvåbenpolitik, fredssagen, overgreb mod mindretal og politiske modstandere, befrielsesbevægelser mv. har fra tid til anden været sager, der kunne udnyttes til at mobilisere dele af den danske befolkning, til

at skærpe den ideologiske profil overfor hjemlige magthavere og politiske modstandere og som legitimering af deciderede voldshandlinger (Mikkelsen 2002). Vietnambevægelsen, BZ'ernes kampagne mod apartheid, men også racisters chikane af 'muslimer', forstod således at trække på internationale politiske begivenheder og aktører, der kunne tjene som forbillede eller som fjendebillede, i forsøget på at trække internationale spændinger ind i en dansk sammenhæng.

Domesticeringen af de internationale konflikter medførte også, at aktivisterne introducerede nye og mere direkte aktionsformer fra udlandet. Ikke mindst besættelsen og blokaden, blev sat ind i kampen mod private og offentlige autoriteter. Disse moderate voldsformer viste sig effektive, fordi hverken arbejdsgiverne, myndighederne eller politiet til at begynde med vidste, hvad de skulle stille op – i faglitteraturen er dette blevet benævnt 'taktisk innovation' (McAdam 1983). De spredte sig derfor hurtigt til andre miljøer og blev sat ind i mange forskellige situationer ensbetydende med en standardisering og rutinisering af aktionsformerne. Men dermed var disse aktioner også blevet sårbare over for modtræk; og vi ser, at politi, myndigheder og arbejdsgivere efter nogen tid fik lært sig spillets regler og formåede at sætte ind med effektive forholdsregler, hvad der i længden bremsede disse aktionsformers udbredelse (Tarrow 1995).

Politiet og 'politik på gadeplan'. Kollektiv vold som følge af konfrontationer mellem borgere og politi kendes fra andre landes storbyer og har længe været i forskningens søgelys:

"the study of the ways police interact with other citizens is of primary importance for anyone concerned with public police and the just resolution of contemporary urban conflict. Police may be conceived as 'street-level bureaucrats' who 'represent' government to people. And at the same time as they represent government policies, police forces also help define the terms of urban conflict by their actions" (Lipsky 1970: 1).

Derfor bliver gadeoptøjer og politiindsats også et spørgsmål om politik – politik på gadeplan. Men hvordan forholder det sig i det tilsyneladende lille fredelige Danmark.

Som vi har set, så har politiet oprustet markant siden begyndelsen af 1980'erne. Formålet har været at undgå, at politiet mistede kontrollen med situationen, sådan som det skete under Kampen om Byggeren 1980, BZ'ernes opstand i Ryesgade 1986 og 18. maj-urolighederne 1993. Sammen med den materielle oprustning med store mængder tåregasgeværer og pansrede indsatsvogne, 'hollændervogne', som de synlige udtryk, har politiet også fået nye juridiske våben som maskeringsforbuddet (2000), skærpelse af opløbsparagraffen (2002), præventive anholdelser (2004) og vilkårlige personransagning i 'visitationszoner' (2006).

Men alt dette forhindrede ikke årtiers voldsomste optøjer i Danmark som Ungdomshusballet 2006-2007 og indvandreruroen 2008. Og måske værre i demokratisk henseende: udviklingen kan radikaliseres både demonstranter og politifolk. Blandt demonstranterne kan den beskrevne undertrykkelse vanskeligt undgå at påvirke tilliden til politi og domstole og dermed staten i negativ retning. Mens tilliden til politiet er stor i befolkningen som helhed, så deler ikke desto mindre mange tusinde berørte unge samt deres familie og venner en oplevelse af politiets magtudøvelse som overdreven brutal og vilkårlig. Omfanget kender vi ikke, men sikkert er det, at blandt ganske mange er angsten for politiet stor og respekten nærmest ikke-eksisterende, hvilket alt-andetlige øger risikoen for radikalisering af fremtidige sociale og politiske konflikter i Danmark.

Blandt politifolk risikerer de vedvarende konfrontationer at fremme en mentalitet og en holdning, der på mange måder kommer til at ligne 'modpartens', blot med modsat fortegn. Politiet udvikler fjendebilleder, der er med til internt i korpset at legitimere individuel og kollektiv afstraffelse af visse politiske miljøer og subkulturer langt ud over, hvad situationen kræver. At politifolk i konstant pressede situationer lader følelserne løbe af med sig er men-

neskeligt forståeligt, men faren ligger i, at politiet går fra at være en del af løsningen til at være en del af problemet. Helt dertil er vi ikke nået i Danmark, men uden større kontrol fra politisk side og en mere kritisk offentlighed kan tendensen let gå i den retning.

Vold – en nyttig strategi? Den 'almene moral' tilsiger, at i et åbent og demokratisk politisk system, er voldelige aktioner – hvad enten det drejer sig om beskadigelse af ejendom eller overgreb mod personer – forkastelige og bør på ingen måde give indflydelse. Ligeledes vil politikere og andre autoriteter til enhver tid benægte at kollektive voldshandlinger betaler sig og i stedet påstå, at det kun skader de aktionerende. Problemet er imidlertid, at hverken Historien, eller mange af de begivenheder vi har beskæftiget os med i dette essay, støtter sådanne påstande.

Ser vi til at begynde med bort fra den kendsgerning, at hovedparten af volden i det 19. og 20. århundrede var et resultat af magthaveres reaktioner på diverse befolkningsgruppers krav, bekræfter forskningen at vold til opnåelse af begrænsede målsætninger på mange måder nytter (Tilly et al. 1975). I sin kendte bog *The Strategy of Social Protest* (1975) når William Gamson frem til, at vold (under givne betingelser) betaler sig, og at det ikke er tegn på normløshed og afmagt:

"Violence should be viewed as an instrumental act, aimed at furthering the purposes of the group that uses it when they have some reason to think it will help their cause. [...] In this sense, it grows from an impatience born of confidence and rising efficacy rather than the opposite".

Om man skal gå helt så vidt i en dansk sammenhæng kan diskuteres, men den internationale forskning sætter i hvert tilfælde en standard for med hvilke briller, man skal vurdere voldelige handlinger, herunder den vold vi har set udfolde sig i Danmark.

De mange fysiske blokader på arbejdsmarkedet i perioden 1965-1985 havde først og fremmest til formål at gøre arbejdsnedlæggel-

serne så kortvarige og effektive som overhovedet muligt. Blokaderne var også – i en kortere periode – med til at styrke de fagoppositionalle grupper i fagbevægelsen. Et andet eksempel, denne gang fra det udenrigspolitiske område, er modstanden mod Vietnamkrigen. Via en kombination af fredelige demonstrationer og planlagte konfrontationer med politiet skabtes den fornødne opmærksomhed om bevægelsens mål, hvilket langsomt medvirkede til at ændre politikernes holdning til USA's intervention og massakrer på civile. Slumstormerbevægelsen havde stor succes med sine husbesættelser ikke mindst Christiania, og den efterfølgende BZ-bevægelse holdt i et årti en række huse besat. Frem for alt BZ'ernes kapacitet til med vold at forsvare deres positioner afholdt politiet fra på et langt tidligere tidspunkt at rydde de besatte huse, ligesom andre reelle og moralske sejre styrkede BZ'ernes sammenhold og fik nye grupper af unge til at slutte op om bevægelsen.

Ungdomshusaktivisterne har udvist samme fleksibilitet med hensyn til anvendelsen af fredelige og voldelige aktioner både før, under og efter rydningen af Ungdomshuset i marts 2007. Først efter alvorlige sammenstød fik man politikerne i tale, og under selve rydningen tjente angreb på politiet til at mobilisere nye grupper og miljøer til fælles kamp for 'fristeder', ligesom kampene var med til at flytte den psykologiske magtbalance mellem politi og aktivister til sidstnævntes fordel.⁵³ Medlemmer af BZ-bevægelsen var også med til at organisere den anti-racistiske bevægelse, der med en blanding af konsensusprægede aktioner og direkte voldelige angreb på racister, højreradikale og nynazister forpurrede disses forsøg på at etablere sig som politisk gadebevægelse. Unge indvandrere har ikke opnået samme magtposition eller sympati, og deres voldelige aktioner skal mere ses som et nødråb til medierne og offentligheden om, at man føler sig presset og krænket, og at politiet i overdrevent grad diskriminerer unge af fremmed herkomst.

Efter således at have konkluderet at voldelige handlinger under givne betingelser beta-

ler sig, skal det pointeres, at volden også rummer betydelige risici. Den politiske risiko er, at skønt uroen nok kan presse politikerne til at overveje aktivisternes krav, så kan politikerne vanskeligt tillade sig at imødekomme disse krav med mindre den pågældende bevægelse trods alt fremstår som demokratisk af sindelag med en værdig sag. Det ved aktivisterne også selv, hvorfor de ikke bare tankeløst optrapper kampen. Volden har alene til formål at opbygge et vist pres på politikerne og ikke mindst at forhindre politiet i med magt at nedkæmpe bevægelsen og dermed 'fjerne problemet'; men har aktivisterne nået disse mål, tilsiger det politiske rationale dem at deeskalere og anstrenge sig for at fremstå som værdige og legitime forhandlingspartnere. Radikale aktivister deltager derfor i et risikabelt politisk spil, hvor volden i den rette situation kan fremme deres sag, men spillet forkert kan det også ødelægge deres chance.

På det personlige plan løber aktivisterne, ud over faren for 'liv og lemmer', risikoen for at blive arresteret, fængslet eller pålagt bøde, erstatningskrav og dyre sagsomkostninger samt få en plet på straffeattesten. Man ser derfor, at vedvarende konfrontationer med politiet får mange aktivister til at 'nedlægge våbnene' og afholde sig fra yderligere deltagelse i såvel voldelige som fredelige bevægelser. Da voldelige aktioner på den måde risikerer at udløse 'modangreb' fra politiet, der kan skræmme og demobilisere tilhængerne, har bevægelserne også af den grund et incitament til ikke at lade volden løbe løbsk.

Dermed har vi også sagt, at politivold virker – med forbehold. For, som vi har været inde på, regelmæssige politiindgreb kan være med til at skabe en modbevægelse af hårde aktivister ligesom overdrevne politimetoder kan få nye sympatisører til at slutte op om bevægelsen samtidig med at politiet miskrediteres i offentligheden.

Sociale bevægelser, vold og demokrati. Ingen stiller spørgsmålstegn ved de politiske partier eller for den sags skyld interesseorganisationernes demokratiske sindelag, der-

imod hører man ofte kritiske røster, når det drejer sig om sociale bevægelser, kollektive protester og selvfølgelig voldelige aktioner.

I nogle lande førte de sociale bevægelser an i demokratiseringsprocessen, i andre kom de først på banen efter at demokratiet var blevet indført (Tilly 2004). Danmark kan henvise til begge tendenser, men det var først efter vedtagelsen af den demokratiske grundlov i 1849, at forskellige typer af sociale bevægelser rigtigt fik vind i sejlene og langsomt sikrede den demokratiske styreform et solidt folkeligt mandat. Og ser vi bort fra mellemkrigstiden, hvor både venstre- og højreorienterede bevægelser bekæmpede demokratiet, har sociale bevægelser og diverse protestgrupper generelt været en drivende kraft i den demokratiske proces. Heroverfor har politiske partier og interesseorganisationer det med at stagnere og dermed politisk pacificere dele af befolkningen, hvad der er med til at fastfryse interessestrukturen i samfundet. Dermed holdes nogle grupper, interesser og identiteter ude af det politiske system, mens andre nyder godt af at være tæt på beslutningstagerne.

En sådan fasttømret magtkonstellation, der baserer sig på et samarbejde mellem partier og interesseorganisationer, er vanskelig at bryde. Der skal ofte en ny udefra kommende aktør i form af en eller flere protestgrupper og deciderede sociale bevægelser til at ryste dette interessefællesskab. Det så vi omkring 1968 i flere vesteuropæiske lande, herunder Danmark, da en veritabel protestbølge forplantede sig fra det ene land til det andet (Cherki et al. 1978; Tarrow 1995). I Danmark varede protestbølgen fra 1968 til ca. 1985 og bragte nye grupper, nye sager og nye stridspunkter ind i det politiske system ensbetydende med en udvidelse og uddybelse af demokratiet. Sociale protestbevægelser og den rutinepolitik, som partier og interesseorganisationer står for, skal derfor ikke ses som modsætninger, men som komplementære størrelser (Goldstone 2003).

Institutionel politik er for de fleste mennesker begrænset til periodisk stemmeafgivning, og om man støtter den ene kandidat (parti) frem for den anden. Ønsker folk derimod

løbende indflydelse på den politiske proces, og ikke mindst hvis de ønsker at påvirke udfaldet af visse politiske beslutninger, er sociale protester en mulighed. Kort sagt, protester er ikke alene en forudsætning for, men også en vital del af et velfungerende demokrati.

Til slut vil vi derfor konstatere, at sociale bevægelser og protester er et af de vigtigste bindeled mellem befolkningen og de politiske institutioner. At anklage bevægelserne og aktivisterne for ikke at være demokratiske, er, at fjerne blikket fra den nationale og internationale magtpolitiske kontekst, de er opstået og fungerer i. Med få undtagelser presser de på for at brede demokratiet ud i dybden, hvad der i længden er med til at smidiggøre demokratiet.

Noter

1. For en oversigt over det kollektive aktionsrepertoire i hele perioden 1914-2005 jf. Mikkelsen 1999; 2005.
2. *Avisårbogen* udkommer med en vis forsinkelse. Seneste bind vi har haft adgang til er således fra 2004.
3. Disse databaser baserer sig på en bred vifte af kilder lige fra landsdækkende aviser, lokal aviser, aktivisters egne skrifter foruden diverse beretninger om bevægelserne.
4. Under den landsomfattende havnearbejderstrejke 1982-1983 blev en 49-årig arbejder dræbt på Hirtshals havn i december 1982, da han som blokadevagt blev ramt af en hollandsk lastbil; nytårsaften 1982/83 blev en svensker dræbt på Rådhuspladsen i København, da han greb ind overfor tre Ku Klux Klan-tilhængere, der bevæbnet med knive og et gevær havde planlagt at overfalde indvandrere; juli 1985 omkom en tilfældig turist, da en bombe eksploderede foran det amerikanske luftfartsselskab North West Orient i København; 1988 blev en ung betjent dræbt under en skudveksling med den venstreorienterede Blekingegadebande; under de dengang årlige sammenstød nytårsaften mellem politi og BZ-aktivister døde børnemagteren Benjamin ved årsskiftet 1991/1992 pga. en voldsom anholdelse. Han genoplives efter ca. 15 min. men var da totalt hjerneskadet; i marts 1992 blev en fremtrædende antiracist og medlem af partiet, Internationale Socialister, dræbt på stedet, da en kraftig pakkebombe raserede partikontoret på Nørrebro i København.
5. Således var der én død på begge sider i 1980'ernes

kampe mellem indvandrerbander som Warriors og racistiske danskere fra Klanen og Grønjakkerne. Den 2.8. 2005 døde en 61-årig etnisk dansker af kvæstelser, som han pådrog sig 17.7., da han sammen med sin 39-årige stedsøn i Lundtoftegade på Nørrebro blev overfaldet af en gruppe indvandrere med køller. Overfaldet var angiveligt hævn for, at de to danskere havde råbt efter og hevet hovedtørklædet af en tilfældig muslimsk kvinde (*Ritzaus Bureau* 17.7. og 2.8. 2005). Et dødeligt overfald på et 16-årigt avisbud af tyrkisk afstamning i marts 2008 syntes ligeledes delvist at være racistisk motiveret, da de danske overfaldsmænd indledte med tilråb som "perkersvin" (*pol.dk* 21.3. 2008). Men frem for alt har de skiftende rockerkrige gennem årene krævet en del ofre under dramatiske omstændigheder med bilbomber, automatvåben og panserværnsraketter

6. Kategorien 'konfrontation med politiet' er strengt taget ikke en selvstændig aktionsform, men har fundet vej til databasen, når en af de andre kollektive aktionsformer konfronteres med ordensmagten.

7. En overordnet beskrivelse for repertoire af fredelige og voldelige aktioner gives i Mikkelsen (2002).

8. Om udviklingen på arbejdsmarkedet efter 2. Verdenskrig, se Mikkelsen 1992; 1997.

9. Afsnittet bygger på Mikkelsen og Karpantschof 2001; Karpantschof og Mikkelsen 2002; 2008, Karpantschof 2008.

10. Afsnittet bygger på Karpantschof 1999, 2000, 2002 samt Karpantschof og Mikkelsen 2007, hvor man kan læse mere om udlændingsespørgsmålet som nyt konfliktfelt i Danmark og få en detaljeret gennemgang af 'det nye højre' (højreradikale grupper, fremmedfjendske protester, Dansk Folkeparti m.m.) og af den antiracistiske modbevægelse.

11. Karpantschof 1999: 72-77, 134-38; Karpantschof 2002: 36, 43.

12. *Nyhedsavisen* 26.10. 2006

13. Dette afsnit baserer sig overvejende på kapitel 11 i Mikkelsen 2008.

14. Jf. blot den radikale ungdomsbevægelse Hizb ut-Tahrirs mange demonstrationer, som alle foregik fredeligt og under stor disciplin (Grøndahl et al. 2003). 15. *BT* 29.4. + 2.5. 2008.

16. *Fredriksborg Amts Avis* 8.5. 2007, *Information* 9.5. 2007.

17. *Status fra Rigspolitiet vedr. urolighederne rundt om i landet*, 27.2. 2008, www.politi.dk.

18. Se interview med unge indvandrere på Nørrebro og deres egen skriftlige erklæring om årsagen til uroen i *Politiken* 19.2. 2008.

19. Wellendorf og Cakmak, 2007.

20. Terror kan defineres som: voldelige handlinger, der truer tilfældige mennesker med død og lemlæstelse for derigennem at sprede skræk og usikkerhed med

det formål at få magtfulde modstandere eventuelt ståen til at ændre politik. Mange sætter lighedstegn mellem væbnet kamp og terrorisme, men ved eftertanke forholder det sig ikke så enkelt, idet vi historisk og aktuelt rundt om i verden støder på væbnede aktiviteter, der af mange opfattes som legitim frihedskamp – jf. blot fotoet af Venstres nuværende Finansminister, Lars Løkke Rasmussen, poserende med AK47-gevær under sit besøg hos muslimske partisaner i Afghanistan, dengang disse bekæmpede Sovjetunionen.

21. *Politiken* 20.11. 1980

22. *BT* 22.2. 1999

23. *Ekstrabladet* 12.1. 1987.

24. *Ekstrabladet* 17.8. 1992

25. *Information* 31.10. 1998

26. Samme nat som den påsatte brand hos amtsborgmesteren er der rudeknusninger og påsatte bilbrande hos to medlemmer af Ribe amts sygehusudvalg. *Ritzaus Bureau* 14.10. 2007.

27. *Berlingske Tidende* 12.12. 2002

28. I en rundspørge foretaget af DR svarede 55 ud af 151 borgmestre, der deltog i undersøgelsen, at de havde været udsat for trusler eller anden chikane som hærværk i forbindelse med deres politiske virke. Det svarer til 36 pct. 82 borgmestre havde ikke oplevet noget, og 14 valgte ikke at svare (*Politiken* 27.9. 2005).

29. Jf. note 4.

30. *Jyllandsposten-Øst* 23.10. 2007

31. *Jyllandsposten* 9.6. 2005

32. *Jyllandsposten* 24.11. 2007

33. *Polinfo* 22.12. 1989

34. *Politiken* 8.9. 2005

35. *Politiken* 5.2. 2006; *Ritzaus Bureau* 5.10. 2006

36. *Ekstrabladet* 22.11. 1993; *DR TV-dokumentaren*, "Grå Zone", november 1993; *Berlingske Tidende* 17.12. 1993.

37. *Ritzaus Bureau* 22.12. 1993; *Politiken* 23.12. 1993.

38. *Ritzaus Bureau* 20. og 21.6. 1994

39. *Information* 23.5. 2007.

40. Skønt politiets egne forklaringer om to af efterkrigstidens mest dramatiske politiindsatser mod aktivister – politiets skudsalver på Nørrebro 18. maj 1993 og rydningen af Ungdomshuset 1. marts 2007 – viste sig usandfærdige, jf. note 50, afviste begge de daværende justitsministre, at sagerne skulle undersøges. Justitsminister, Lene Espersen (K), afviste en Ungdomshusundersøgelse trods anmodning fra først Amnesty International (www.politiken.dk 21.4. 2007) og siden Enhedslisten, SF og Dansk Folkeparti (www.jp.dk 10.5. 2007), ligesom hun blankt afviste kritik fra FN's komité mod tortur (*Berlingske Tidende* 23.5. 2007). Tilsvarende reagerede Justitsminister, Erling Olsen (S), på politiskuddene 18. maj 1993 med udmeldingen: "Jeg har ikke i sinde at iværksætte en

uvildig undersøgelse, fordi den vil kunne så tvivl om, at politiet var i en livstruende situation" (*Politiken* 12.4. 1998).

41. Folketinget. Lovsekretariatet. Besvarelse af 5.9. 2007 fra justitsministeren på spørgsmål nr. S 5851. Sagsnr.: 2007-0092-0073/Dok.: AKJ42134.

42. Om Hillerødsagen, se *Ritzaus Bureau* 29.1. 2007. Også en anden masseanholdelse i august samme år blev underkendt af domstolene. Her var 47 festdeltagere blevet anholdt under Knippelsbro i København pga. mistanke om deltagelse i noget uro på Nørrebro tidligere på aftenen (*Ritzaus Bureau* 18.1. 2007).

43. Omkvæd fra sangen "Sounds of the police" med KRSONE, der kan oversættes til: "Babuh babuh, det er lyden af politi ... babuh babuh, det er lyden af fjende!"

44. TV2-Dok, "Vidner til en gadekrig," 2007.

45. *JP Århus* 26.9. 2006

46. *Ritzaus Bureau* 4.11. 2007

47. Blandt mange eksempler på, at politiet benytter sig af muligheden for ikke at håndhæve maskeringsforbudet, er demonstrationen den 1. marts 2008 på 1-årsdagen for rydningen af Ungdomshuset. Her var en gruppe af de 3.000 fremmødte maskerede uden at politiet skabte konfrontation ud af det. *Ekstrabladet* 2.3. 2007.

48. *BT* 3.11. 1993

49. For detaljer og konkrete eksempler vedrørende disse hårde påstande om politiets fremfærd tillader vi os at henvise til mere grundige fremstillinger som Jepsen 1986, Karpantschof 2008 og Hansen og Karpantschof 2008.

50. Om rydningen af Ungdomshuset den 1. marts 2007 meddelte politiet i første omgang, at aktionen tog ca. fem minutter og forløb fredeligt uden at nogen kom til skade. Senere afsløringer viste, at rydningen tog 50 minutter og at flere tilstedeværende i huset blev skadet, bl.a. en ung mand, der bevidstløs blev bragt til rigshospitalets traumecenter, hvor man en overgang frygtede for hans liv. I oktober 2007 meddelte statsadvokaten alligevel – på baggrund af oplysninger indhentet hos politiet(!) – at der ikke var grundlag for nogen undersøgelse (*Politiken* 26.10 2007, se mere i Karpantschof 2008, Hansen og Karpantschof 2008). Et andet kendt eksempel er Nørrebro-roulighederne den 18. maj 1993, hvor politiet havde affyret skudsalver direkte ind i en menneskemængde, og hvor politiets umiddelbare påstande om 'sårede betjente, der lå på vejbanen' m.m. blev modbevist i en sådan grad, at man efter stærkt offentligt pres satte rigsadvokaten til at undersøge sagen. Dennes rapport viste sig så mangelfuld, at ombudsmanden måtte bede om en ny undersøgelse, der imidlertid blev udført af endnu en politirelateret instans, nemlig Justitsministeriet, der aldrig lavede nogen reel undersøgelse af be-

givenhederne. Se *Nørrebro – sten for sten* (1998), skrevet af tre journalister, der vandt Cavlingprisen for deres dækning af sagen, Anders Peter Mathiesen, Christian Nordkap og Lars Rugaard, samt Erik Valear. I Karpantschof (1999: 125-6, 154-5) findes andre eksempler på uholdbare politiredegørelser for tåregasangreb på fredelige forsamlinger; herunder et tåregasangreb som politiets informationschef, Flemming Sten Munch, beviseligt (på baggrund af TV-optagelser) helt usandfærdigt beskrev som "nødvendigt, for at politiet kunne komme fri af uromagerne, der slog og sparkede betjente."

51. *Ekstrabladet* 22.11. 1993.

52. Episoder som tungt udstyrede kampklædte betjente, der tæsker en åbenlyst helt ufarlig mand (i let sommertøj uden antydning af 'bevæbning') til blods på Christiania, kan ses i Jørgen Balther's film om Christiania: *Cirkuskriegen* (2005), *Kulturkrigen* (2007) og *Papirkriegen* (2008). Se www.balther.dk

53. Se mere i Karpantschof 2008.

Kilder og litteratur

Benyttede databaser

- Kollektive aktioner i Danmark 1946-2004 (jf. Mikkel- sen 1989; 2002).
- BZ-database 1981-1994 (jf. Karpantschof & Mikkelsen 2002).
- Højreradikal database 1982-1999 (jf. Karpantschof 1999; 2000).
- Anti-racistisk database 1986-1998 (jf. Karpantschof 1999; 2000).

Aviser, årsberetninger, film mv.

- Avisårbogen 1946-2004; Berlingske Tidende; BT; Ekstra Bladet; Information; Jyllands-Posten; Nyhedsavisen; Polinfo; Politiken; Ritzaus Bureau; PET Årsberetning 2004-2005; Christianiafilmene *Cirkuskriegen* (2005), *Kulturkrigen* (2007) og *Papirkriegen* (2008) af Jørgen Balther (www.balther.dk); DR-programmet "Grå Zone", 1993; TV2-Dok, "Vidner til en gadekrig", 2007.

Litteratur

- Aminzade, Ronald & Doug McAdam (2001): "Emotions and Contentious Politics", i Ronald R. Aminzade et al.: *Silence and Voice in the Study of Contentious Politics*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Ansel-Henry, Anthony & Susanne Branner Jesper-

- sen (2003): *Konflikt på gadeplan – når etniske minoritetsungdom og politi mødes*. Roskilde Universitetscenter, Center for Ungdomsforskning.
- Barkin, Solomon (1975): *Worker Militancy and its Consequences*. New York, Praeger.
 - Bjørn, Claus (1985): *Frygten fra 1848. Bonde- og husmandsuroen på Sjælland i foråret 1848*. Odense, Landbohistorisk Selskab.
 - Blegvad, Britt-Mari (1964): "Newspapers and Rock and Roll Riots in Copenhagen". *Acta Sociologica*, 7.
 - Cherki, Eddie, Dominique Mehl & Anne Mari Mctaille (1978): "Urban Protest in Western Europe", i Colin Crouch and Alessandro Pizzorno (eds.). *The Resurgence of Class Conflict in Western Europe Since 1968*. New York, Holmes and Meier.
 - Della Porta, Donatella (1996): "Social Movements and the State: Thoughts on the Policing of Protest", i Doug McAdam, JohnD. McCarty & Mayer N. Zald (eds.): *Comparative Perspectives on Social Movements. Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Cultural Framings*. Cambridge, Cambridge University Press.
 - Della Porta, Donatella & Sidney Tarrow (1986): "Unwanted Children: Political Violence and the Cycle of Protest in Italy, 1966-1973". *European Journal of Political Research* 14.
 - Della Porta, Donatella & Mario Diani (1999): *Social Movements. An Introduction*. Oxford, Blackwell.
 - Della Porta, Donatella og Olivier (2005): "Policing Social Protest", i David Snow, Sarah Soule og Hanspeter Kriesi (red.): *The Blackwell Companion to Social Movements*. Oxford, Blackwell.
 - Della Porta, Donatella, Abby Peterson og Herbert Reiter (2006): *Policing Transnational Protest*. Aldershot, Ashgate.
 - Dubois, Pierre (1978): "New Forms of Industrial Conflict 1960-1974", i Colin Crouch & Alessandro Pizzorno (eds.): *The Resurgence of Class Conflict in Western Europe Since 1968*. Vol. 2: Comparative Analysis. New York, Holmes & Meier.
 - Gamson, William (1975): *The Strategy of Social Protest*. Homewood, Ill., The Dorsey Press.
 - Gamson, William A. & Gadi Wolfsfeld (1993): "Movements and Media as Interacting Systems". *The Annals*, July.
 - Goldstone, Jack A. (ed.) (2003): *States, Parties, and Social Movements*. Cambridge, Cambridge University Press.
 - Grøndahl, Malene, Torben Rugberg Rasmussen & Kirstine Sinclair (2003): *Hizb ut-Tahrir i Danmark. Farlig fundamentalisme eller uskyldigt ungdomsoprør?* Århus, Aarhus Universitetsforlag.
 - Hansen, Linda og René Karpantschof (til udgivelse sommeren 2008): "Statsmagtens tveæggede sværd – politi, domstole og ungdomshusbevægelsen" i René Karpantschof (red.): *Ungdomshusoprøret i 2007*. København, Monsun.
 - Hjarnø, Lulu (1998): "*Rødderne*" fra Blågård's Plads. Esbjerg, Sydjysk Universitetsforlag.
 - Holmberg, Lars (1999): *Inden for lovens rammer – politiets arbejdsmetoder og konkrete skøn*. København, Gyldendal.
 - Jepsen, Jørgen (1986): "Statsmagten, politiet og kollektive aktioner i nyere tid – gentager historien sig?", i Flemming Mikkelsen (red.): *Protest og oprør*. Århus, Modtryk.
 - Jonassen, Lars Bo (1997): "Opinionsyringer og pøbelexcesser – politiske gadeaktioner i København 1831-48". *1066 Tidsskrift for Historisk Forskning* 27. årgang, nr. 2.
 - Karpantschof, René (1999): *Nynazismen og dens modstandere i Danmark*. Esbjerg, Sydjysk Universitetsforlag.
 - Karpantschof, René (2000): "Nynazisme, antiracisme og unge i bevægelse", i Gritt Bykilde (red.): *Når unge udfordrer demokratiet*. Roskilde, Roskilde Universitetsforlag.
 - Karpantschof, René (2002): "Højrefløjen: Fra skatteenægttere til fremmedhadere" i Carsten Fenger-Grøn, Kamal Qureshi og Thøger Seidenfaden (red.): *Når du strammer garnet ...* Århus, Århus Universitetsforlag.
 - Karpantschof, René (2005): "Arbejderbevægelsens tilblivelse og politikens tilbagekomst i arbejderforskningen – Danmark 1865-1887". *Arbetarhistoria* 1-2.
 - Karpantschof, René (2007): *Gaden og parlamentet. Kollektive aktioner, demokrati og den moderne politik tilblivelse i Danmark 1835-1901*. Ph.d.-afhandling, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.
 - Karpantschof, René (til udgivelse sommeren 2008): "Ungdomshusoprøret 2006-2007. Baggrund, forløb og konsekvenser" i René Karpantschof (red.): *Ungdomshusoprøret i 2007*. København, Monsun.
 - Karpantschof, René & Flemming Mikkelsen (2002): "Fra slumstormere til autonome – husbesættelse, ungdom og social protest i Danmark 1965-2001", i Flemming Mikkelsen (red.): *Bevægelser i demokrati*. Magtudredningen, Århus, Aarhus Universitetsforlag.
 - Karpantschof, René & Flemming Mikkelsen (2007): "Rise and Fall of the Racist Right-Wing Movement in Denmark, 1982-2006" (paper).
 - Karpantschof, René og Flemming Mikkelsen (til udgivelse sommeren 2008): "Kampen om byens rum – Ungdomshuset og husbesættelser i København 1965-2007" i René Karpantschof (red.): *Ungdomshusoprøret i 2007*. København, Monsun.
 - Kjeldstadli, Knut (2002): *Fortiden er ikke hvad den har været*. Roskilde, Roskilde Universitetsforlag.
 - Klandermans, Bert (1997): *The Social Psychology of Protest*. Oxford, Blackwell.
 - Koopmans, Ruud (1996): "Explaining the Rise of

- Racist and Extreme Right Violence in Western Europe". *European Journal of Political Research* 30.
- LeBon, Gustav (1895): *Psychologie des Foules*. Paris, Alcan [engelsk oversættelse (1896): *The Psychology of the Crowd*. London].
 - Lipsky, Michael (1970): "Introduction", i M. Lipsky (ed.): *Law and Order: Police Encounters*. New York, Aldine Publishing Company.
 - McAdam, Doug (1983): "Tactical Innovation and the Pace of Insurgency". *American Sociology Review*, Vol. 48..
 - McPhail, Clark (1991): *The Myth of the Madding Crowd*. New York, Aldine de Gruyter.
 - Mikkelsen, Flemming (red.) (1986): *Protest og oprør. Kollektive aktioner i Danmark 1700-1985*. Århus, Modtryk.
 - Mikkelsen, Flemming (1989): *Protestaktioner og politisk mobilisering i Danmark 1914-85*. København: Institut for Organisation og Arbejdssociologi, IOA.
 - Mikkelsen, Flemming (1992): *Arbejdskonflikter i Skandinavien 1848-1980*. Odense, Odense Universitetsforlag.
 - Mikkelsen, Flemming (1997): "Cycles of Struggle and Innovation in Industrial Relations in Denmark After World War II". *Scandinavian Journal of History* 22.
 - Mikkelsen, Flemming (1999): "Contention and Social Movements in an International and Transnational Perspective". *Journal of Historical Sociology*, Vol. 12, No. 2.
 - Mikkelsen, Flemming (2002): "Kollektive aktioner og politiske bevægelser i Danmark efter Anden verdenskrig", i Flemming Mikkelsen (red.): *Bevægelser i demokrati*. Magtudredningen, Århus, Aarhus Universitetsforlag.
 - Mikkelsen, Flemming (2005): "Politiske bevægelser i Danmark efter 1914 set i et internationalt perspektiv". *Arbetarhistoria* 1-2.
 - Mikkelsen, Flemming (2008): *Transnational identitet under forandring. Indvandrenes sociale, religiøse og politiske mobilisering i Danmark 1965-2008*. København, Museum Tusulanums Forlag (under udgivelse).
 - Mikkelsen, Flemming & Rene Karpantschof (2001): "Youth as a Political Movement: Development of the Squatters' and Autonomous Movement in Copenhagen, 1981-95". *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 25.3.
 - Nollert, Michael (1995): "Neocorporatism and Political Protest in the Western Democracies: A Cross-National Analysis", i J. Craig Jenkins & Bert Klendermans (eds.): *The Politics of Social Protest. Comparative Perspectives on States and Social Movements*. London, UCL Press.
 - Rasmussen, Søren Hein (1997): *Sære alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark*. Odense, Odense Universitetsforlag.
 - Rex, John (1991): *Ethnic Identity and Ethnic Mobilization in Britain*. University of Warwick, Centre for Research in Ethnic Relations.
 - Rudé, George (1964, 2. ed. 1981): *The Crowd in History 1730-1848. A Study of Popular Disturbances in France and England, 1730-1848*. London, Lawrence and Wishart.
 - Rule, James B. (1988): *Theories of Civil Violence*. Berkeley, University of California Press.
 - Schnapp, Jeffrey T. & Matthew Tiews (2006): *Crowds*. Stanford, California, Stanford University Press.
 - Skovmand, Roar (1951): *De folkelige bevægelser i Danmark*. København, Schultz.
 - Tarrow, Sidney (1995): "Cycles of Collective Action: Between Moments of Madness and the Repertoire of Contention", in Mark Traugott (ed.): *Repertoires and Cycles of Collective Action*. Durham & London, Duke University Press.
 - Tarrow, Sidney (2005): *The New Transnational Activism*. New York, Cambridge University Press.
 - Taylor, Charles Lewis & David A. Jodice (1983): *World Handbook of Political and Social Indicators, Volume 2: Political Protest and Government Change*. New Haven/London, Yale University Press.
 - Thing, Morten (2007). "Venstrefløjens og terrorens." *Social Kritik*.
 - Thomsen, Niels (1988): "Den politiske kultur", i George Nellesmann (red.): *Dagligliv i Danmark i vor tid*. København, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busch.
 - Tilly, Charles (2003): *The Politics of Collective Violence*. Cambridge, Cambridge University Press.
 - Tilly, Charles (2004): *Social Movements, 1768-2004*. Boulder/London, Paradigm Publishers.
 - Tilly, Charles, Louise Tilly & Richard Tilly (1975): *The Rebellious Century, 1830-1930*. Cambridge, Harvard University Press.
 - Vestergaard, Jørn (1986) (red.): *Sociale uroligheder. Politi og politik*. SOCPOL.
 - Wellendorf, Rie og Metin Cakmak (2007): *Gademødre. Yngre etniske drenge i gadebilledet og deres møder med politi og borgere*. Rapport fra Center for Ungdomsforskning.
 - Vittrup, Kai (2002): *Strategi & Operation*. København.
 - Zimmermann, Ekkart (1980): "Macro-Comparative Research on Political Protest", i Ted Robert Gurr (eds.): *Handbook of Political Conflict. Theory and Research*. New York/London, The Free Press.
 - Zimmermann, Ekkart (1989): "Political Unrest in Western Europe: Trends and Prospects". *West European Politics*, Vol. 12, no. 3.